

UDK 811.163.42'373.7
Izvorni znanstveni članak
Primljen 9.3. 2016.
Prihvaćen za tisak 28.9. 2016..

Ivana Čizmar
Đakovo

Konceptualizacija PSIHIČKE NESTABILNOSTI u hrvatskome jeziku

Ovaj članak istražuje na koji se način konceptualizira PSIHIČKA NESTABILNOST u hrvatskome jeziku unutar postavki kognitivne lingvistike: metaforom, metonimijom, predodžbenim shemama i kulturnim modelima. Metaforični su jezični izrazi podijeljeni u pet glavnih kategorija koje su temeljne u analizi motivacije. U analizi se posebno ističe kategorija GLAVE kao lokacija PSIHIČKE (NE)STABILNOSTI u kulturi zapadne tradicije (hrvatskome jeziku). U analizi se ističe i predodžbena shema RAVNOTEŽE, odnosno metonimijski odnos NE-RAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST kao i NEPROTOTIPNO PONAŠANJE (kao posljedica PSIHIČKE NESTABILNOSTI). Najveći se intenzitet PSIHIČKE NESTABILNOSTI pokazao metaforičnim jezičnim izrazima iz kategorije ČOVJEK.

Ključne riječi: metafora; metonimija; predodžbene sheme; kulturni modeli; PSIHIČKA NESTABILNOST.

1. Uvod

Cilj je ovoga rada istražiti na koji se način konceptualizira PSIHIČKA NESTABILNOST¹ u hrvatskom jeziku unutar kognitivnolingvističke paradigme.² Navedeni ćemo koncept analizirati konstruktima kognitivne lingvistike: teorijom konceptualne

¹ Odabrali smo izraz PSIHIČKA NESTABILNOST, a ne na primjer LUDOST, jer smatramo da je izraz neutralan budući da ćemo istraživati metaforične jezične izraze koji odražavaju različite stupnjeve psihičke nestabilnosti: od *otkačen*, koji konceptualizira, možemo reći, ekscentričnu osobu, do *umobolan*, koji konceptualizira ozbiljnije psihičke poremećaje. Različiti stupnjevi/razine psihičke nestabilnosti pokazat će se i pregledom literature iz psihologije, što ćemo prikazati u 3. dijelu.

² Kognitivna lingvistika je pristup koji ne promatra jezik kao autonomni sustav odvojen od ostalih ljudskih mogućnosti. Jezik se promatra kao odraz kategorizacije i organizacije izvanjezičnih iskustava na stvaranje znanja.

metafore, metonimije, predodžbenim shemama i kulturnim modelima.³ Istraživat ćemo motiviranost konvencionalnih⁴ metaforičnih jezičnih izraza te središnjih preslikavanja. Navedene ćemo teorijske koncepte opisati u sljedećem, teorijskom, dijelu, nakon čega ćemo prikazati na koji se način psihička nestabilnost prikazuje u literaturi psihologije. U četvrtom ćemo dijelu prikazati na koji smo način analizirali koncept PSIHIČKE NESTABILNOSTI, a u petom dijelu, Analizi, za svaku ćemo predloženu kategoriju predložiti potencijalnu motivaciju oprimgjerenu prikladnom uporabom metaforičnih jezičnih izraza koji se smatraju jezičnim odrazom tih preslikavanja. Na temelju našeg istraživanja u završnom ćemo dijelu donijeti zaključke o konceptu PSIHIČKE NESTABILNOSTI u hrvatskom jeziku.

Budući da se radi o izuzetno složenom konceptu čija se analiza zasniva na različitim razinama generičnosti, što je ujedno i izvor prijepora unutar same teorije, teorijski ćemo dio prikazati na način da ćemo se prvo kratko osvrnuti na predodžbene sheme, teoriju konceptualne metafore, kulturne modele i metonimiju, a potom ćemo se unutar poglavlja Metonimija posebno osvrnuti na isprepletenost metafore i metonimije, odnosno na iskustvenu motivaciju metonimije onako kako ih opisuju Radden (2000) i Grady (1999). Zatim ćemo opisati koncepte SPREMNIKA i GLAVE te NERAVNOTEŽE koji su se pokazali izuzetno važnima u našem istraživanju, s posebnim naglaskom na Kövecsev (1990, 2000) pristup konceptu emocija na temelju kojeg smo analizirali koncept PSIHIČKE NESTABILNOSTI u našem radu.

2. Teoretski okvir

2.1. Predodžbene sheme

U središtu je zanimanja kognitivne lingvistike čovjek i njegov način konstruiranja značenja što je dovelo do stvaranja pojma *otjelovljenja* prema kojemu sama struktura ljudskog tijela ograničava, odnosno ljudska interakcija s okolinom određuje našu stvarnost (Lakoff i Johnson 1999: 17). Drugim riječima, struktura našega tije-

³ Unutar kognitivne lingvistike nema puno radova koji se bave konceptualizacijom PSIHIČKE NESTABILNOSTI osim unutar radova koji istražuju emocije i to LJUTNJA JE PSIHIČKA NESTABILNOST (Lakoff i Kövecsev 1987; Lakoff 1987a; Kövecsev 2004, 2000), te NEDOSTATAK KONTROLE JE PSIHIČKA NESTABILNOST (Beréndi, Csábi, Kövecsev 2008). U engleskome je jeziku PSIHIČKU NESTABILNOST proučavala Heidi Korkeamäki (2013). Istraživanja su koncepta emocija unutar kognitivnolingvističke paradigme brojna. Uz već navedene autore i djela emocijama se i metaforama bave Kövecsev (1986, 2003, 2008), Esenova (2009) i Tissari (2010), u hrvatskome jeziku Perak (2012), Belaj i Tanacković (2011) unutar kognitivne gramatike, Kapetanović (2013) u starohrvatskome.

⁴ Više o konvencionalnosti pogledaj Goatly (2005[1997]), Lakoff (1987b), Deignan (2005).

la utječe na našu konceptualizaciju. Otjelovljenje je odgovorno za strukturiranje koncepata (Evans i Green 2006: 178), a da bismo strukturirali koncepte potrebni su nam obrasci koji to omogućuju. Johnson (1987: 29) je predložio *predodžbene sheme* i definirao ih kao strukture koje organiziraju naše umne predodžbe na općenitijoj i apstraktnijoj razini na kojima oblikujemo određene *umne slike* (engl. *mental images*). Svaka shema ima svoje dijelove i odnose (Johnson 1987: 28). Johnson (1987) navodi neke od shema od kojih ćemo ovdje istaknuti sheme SPREMNIKA, RAVNOTEŽE⁵ i CJELOVITOSTI, koje će se pokazati ključnima u analizi PSHIČKE NE-STABILNOSTI u hrvatskome jeziku i koje ćemo detaljnije opisati u nastavku teorijskog dijela.⁶

2.2. Teorija konceptualne metafore

U teoriji konceptualne metafore (Lakoff i Johnson 1980; Lakoff i Johnson 1999; Lakoff 1993; Kövecses 2002, 2005, 2015 i ostali) razlikujemo *metaforični jezični izraz* (engl. *metaphorical linguistic expression*) od *konceptualne metafore* (engl. *conceptual metaphor*). Konceptualna se metafora sastoji od dvije konceptualne domene u kojoj se jedna konceptualna domena razumijeva pomoću druge (A je B). Metaforični jezični izrazi su riječi koje proizlaze iz jezika ili terminologije konkretnije konceptualne domene (domene B) (Kövecses 2002: 4). U cijelome ćemo radu koristiti izraz metaforični jezični izraz.

2.3. Kulturni modeli

Kulturni modeli⁷ su osnova u analizi jezične upotrebe (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1204, prema Quinn i Holland 1987: 24). Osnovni je model u kulturi zapadne tradicije kulturni model *velikog lanca* (Lakoff i Turner 1989: 161-213) koji hijerarhijski prikazuje entitete na različitim razinama. U radu ćemo koristiti izraz kulturni

⁵ Popis shema navode Lakoff i Turner (1989: 97–100), Lakoff i Johnson (1999: 30–36), Clausner i Croft (1999: 15) te Hampe (2005: 2) koja ističe da se popis predodžbenih shema neprestano nadopunjuje.

⁶ Predodžbene sheme funkcioniraju na temelju ustroja Gestalta. Gestalt je organizirana cjelina, koja se ponavlja, unutar našega iskustva i razumijevanja (Johnson 1987: 44). Iako je Gestalt sastavljen od dijelova, uvijek ga u umu prizivamo kao cjelinu.

⁷ U literaturi se iskustva kolektivne kulture, formirana u obliku struktura znanja, nazivaju različitim imenima: *kognitivni obrasci* (engl. *cognitive models*), *kulturni modeli* (eng. *cultural models*), *pučki modeli* (engl. *folk models*) ili *pučke teorije* (*folk theories*) (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1204). Mi ćemo u radu koristiti pojam *kulturni modeli* (engl. *cultural models*).

model zapadne tradicije za kulturni model kršćansko-židovske tradicije koja se temelji na *velikom lancu* i čijem modelu pripada i hrvatsko govorno područje.

2.4. Metonimija

Proučavanja metonimije prvotno su krenula naglašavanjem njezine referencijalne funkcije (Lakoff i Johnson 1980), zatim naglašavanjem njezine uloge u kategorizaciji (Lakoff 1987a), do naglašavanja kategorizacije kao oblika preslikavanja (Lakoff i Turner 1989) (prema Barcelona (2003b: 224)). U našem će se radu pokazati da se metonimije *ulančavaju* (engl. *chaining*) u istoj *izjavi* (engl. *utterance*) (i tekstu) (Barcelona 2005). Barcelona (2003b) problematizira „standardnu teoriju“ metonimije, između ostaloga interakciju metafore i metonimije koja je tema mnogih istraživanja.⁸ Mi ćemo se u nastavku opisati isprepletenost metafore i metonimije onako kako ju prikazuje Radden (2000).

Radden smatra da su metafore koje su temeljene na metonimiji osnovnije su i prirodnije od onih koje nemaju metonimijsku osnovu.⁹ Iz navedenog proizlazi da metonimija omogućava asocijativnu i motiviranu poveznicu među dvjema domena u metafori. Drugim riječima, metonimija omogućuje iskustvenu motivaciju metafore. Metafora utemeljena na metonimiji jest preslikavanje između dvije domene koje su utemeljene na jednoj konceptualnoj domeni. Radden predlaže četiri vrste metafora utemeljenih na metonimiji koje se mogu preklapati u određenim slučajevima i to s obzirom na konceptualnu domenu: 1. konceptualne domene koje imaju zajednički iskustveni temelj; 2. one čije su konceptualne domene povezane *implikaturama* (engl. *implicature*); 3. one čije konceptualne domene uključuju strukture kategorije; 4. one čije su konceptualne domene povezane kulturnim modelima. U nastavku opisivanja Raddenovog prijedloga opisat ćemo samo one dijelove koje smatramo bitnima za našu analizu.

1. *Međusobni odnos* temeljni je metonimijski odnos temeljen na promatranju; da bismo usporedili promjene u događanjima ona moraju biti bliska. Drugim riječima, dva su događaja u međusobnom odnosu kada promjena u jednom događaju uzrokuje promjenu u drugom. Odnos *dopunjavanja* odnosi se na snažnu konceptualnu poveznicu između odgovarajućih dijelova. Na primjer, dijelovi koji se nadopunjuju čine cjelinu. Navedeno se odnosi na tijelo i um

⁸ Goosens (2003[1990].), Barcelona (2000b), Radden (2000), Ruiz de Mendoza (2000), Dirven (2003), Barcelona (2003a), Barcelona (2005), Panther i Thornburg (2004), Panther (2005).

⁹ Lakoff i Johnson (1980: 39) navode da je temelj metonimijskih koncepata očitiji od metaforičkih jer obično ima fizičke ili uzročne asocijacije.

ili na tijelo i dušu koji su prema pučkom vjerovanju dijelovi koji čine osobu (mnogi su filozofi istraživali tijelo i um što potvrđuje status ovih ideja). Za razliku od primjerice ljubavnika ili vjenčanih parova, tijelo i um se ne konceptualiziraju kao jedinstvena cjelina, nego kao dijelovi koji se nadopunjavaju: UM JE TIJELO.

2. Konceptualni je odnos između imenovanog i impliciranog entiteta temeljen na metonimiji. Metonimijski odnosi koji su skloni prizivanju govornih implikatura i koji dovode do pojavljivanja metafora uključuju sljedeće: sekvencijalne događaje, događaje i rezultat te mjesto i aktivnost. Sekvencijalni događaji kao što Lakoff (1993) navodi, u prikazivanju iskustvene baze metafore ZNATI JE VIDJETI, „vidjeti nešto“ priziva implikaturu „znati“. Drugim riječima, u većini slučajeva nešto što vidimo smatramo istinitim. Dakle, postoji uzročna veza između sekvencijskih događaja.
3. Odnos je kategorije i njezinih članova u metonimiji sljedeći: kategorija kao cjelina za svoje članove te član kategorije za cijelu kategoriju.
4. Kulturni modeli mogu imati važnu kognitivnu ulogu ako su dosljedni i stabilni. Drugim riječima, ako su njezini dijelovi povezani i pripadaju istoj iskustvenoj domeni. Takvi kulturni modeli odgovorni su za konceptualne metafore iz područja fizičkoga, komunikacije te emocija.

Grady (1999: 98) predlaže različite tipove metafora s obzirom na njihovu motivaciju. Predlaže dva tipa metafora: *metafore sličnosti* koje uključuju metafore OPĆENITO JE SPECIFIČNO i *korelacijske metafore* koje uključuju *primarne metafore*.¹⁰ Smatra da primarne metafore, koje imaju osnovna metaforička preslikavanja niže razine, imaju privilegirani status i temelj su za druge metaforičke izraze i konceptualizacije.

2.5. Koncept NECJELOVITOSTI, NERAVNOTEŽE, SPREMNIKA (GLAVE)

U ovom ćemo dijelu prvo opisati predodžbene sheme NECJELOVITOSTI, NERAVNOTEŽE i SPREMNIKA onako kako ih opisuje Johnson (1987) te koncept SPREMNIKA onako kako ga opisuje Kövecses (1990, 2000) u odnosu na koncept emocije, a za-

¹⁰ Gradyjev se prijedlog temelji na usavršavanju Lakoffove i Turnerove klasifikacije metafora na vidljivim svojstvima. Njihov prijedlog metafore OPĆENITO JE SPECIFIČNO sugerira postojanje različitih kognitivnih mehanizama i struktura. Navedena je metafora metafora općenite razine i preslikava shemu specifične razine na mnoštvo paralelnih shema specifične razine koje imaju istu strukturu općenite razine kao izvorna domena sheme (Lakoff i Turner 1989: 162).

tim ćemo se osvrnuti na razine generičnosti osobito u odnosu na uzroke i posljedice PSIHIČKE NESTABILNOSTI kao i na razine generičnosti kategorije GLAVA.

Odnos DIJELA i CJELINE jest metonimija koja je kao općenita kognitivna struktura izuzetno bitna u kategorizaciji (Johnson 1987: 192), što će se pokazati i našim istraživanjem. Budući da smo već opisivali navedeni konstrukt, ovdje ga nećemo detaljnije opisivati.

Prototipna shema RAVNOTEŽE ima vektore sile (koja može imati težinu kao poseban slučaj) i os u odnosu na koju su te sile raspoređene. Ravnoteža podrazumijeva simetričnu raspodjelu sila oko osi (Johnson 1987: 85), a sustav normalno funkcionira ako postoji normalna ravnoteža sila (Johnson 1987: 87). Iskustvo fizičke ravnoteže dovodi do psihološke ravnoteže. Drugim riječima, „umno“ razumijemo pomoću „fizičkoga“. Primjer za navedeno jest „emocionalna ravnoteža“¹¹ zato jer emocionalna iskustva imaju tjelesni i umni aspekt. Iskustvo emocija temeljeno je na homostastičkom modelu u kojemu zdravlje ovisi o normalnoj ravnoteži emocionalnih sila i pritisaka. *Nakupljanje* emocija stvara *pritisak* u sustavu koji ima fiziološke i „umne“¹² korelacije (prema Johnson 1987: 88). Cijeli psihički sustav razumijemo pomoću ravnoteže. Ideal je *uravnotežena* osobnost. To podrazumijeva da svaki dio našega karaktera ima *dovoljnu težinu*. Mora postojati ravnoteža intelektualne, fizičke, društvene, vjerske i moralne aktivnosti. Ako postoji previše *težine*¹³ u jednom dijelu u odnosu na drugu osobu je neuravnotežena. Isto tako i financijski, politički i seksualni problemi mogu *weigh on our mind* ('imati težinu i u umu') i izbaciti nas iz ravnoteže što može dovesti do nepromišljenog ili nemoralnog ponašanja. Kada je osoba emocionalno uzrujana, osjeća da je izvan ravnoteže i svijet se doima drugačiji od uobičajenog (prema Johnson 1987: 89).

Predodžbene se sheme preklapaju, odnosno razumijemo jednu predodžbenu shemu pomoću druge. Navedeno će se pokazati i slučaju sheme SPREMNIKA koju razumijemo pomoću sheme UNUTAR – IZVAN (engl. IN – OUT), kao i pomoću sheme SILE. Unutar SPREMNIKA djeluju SILE koje su ograničene granicama SPREMNIKA. Kada je objekt izvan spremnika, na njega ne utječu SILE. Sile se nalaze svuda oko nas. Naša su tijela skup sila isto kao i svaki događaj. Silu doživljavamo kroz interakciju i intenzitet, a zato jer ju doživljavamo kroz interakciju postoji i slijed uzročnosti (Johnson 1987: 35–48).

¹¹ Sve u navodnike stavio Johnson (1987: 88).

¹² Sve istaknuo i u navodnike stavio Johnson (1987: 88).

¹³ Sve istaknuo Johnson (1987: 89).

Pomoću predodžbene sheme SPREMNIKA strukturiramo razumijevanje uma i emocija: TIJELO JE SPREMNIK ZA EMOCIJE (Kövecses 1990: 93). Naša iskustva mentalnih procesa poput misli, sumnji, prosuđivanja doživljavamo kao nešto što imamo pod kontrolom – možemo sjesti i razmišljati o problemu i stati kada zaželimo (mentalni procesi su omeđeni u vremenu). Za razliku od njih emocije se doživljavaju kao da nisu pod našom kontrolom – ne možemo s namjerom nekoga početi ili prestati voljeti (emocije nisu omeđene u vremenu). Isto tako, mentalne procese doživljavamo kao strukturirane racionalne dijelove dok emocije doživljavamo kao nestrukturirane. U bavljenju emocijama ljudi su zaokupljeni njihovima uzrocima i posljedicama. Uzroci koji dovode do određenih emocija su raznovrsni, ali njihove su posljedice relativno dosljedne, osobito one koje se odnose na fiziološke reakcije (prema Radden 2000: 102–105). Kövecses (1990: 183) opisuje odnos SPREMNIKA i EMOCIJA na sljedeći način: tekućina je u spremniku hladna (nedostatak emocija). Potom neki vanjski događaji stvaraju toplinu i „uzburkanost“ u spremniku (postojanje emocija). Tekućina i temperatura se podiže i sve je više uzburkanosti unutar spremnika. Toplina stvara paru i kao rezultat tlak se podiže, što se osobito očituje na vrhu spremnika. Pritisak je opasan zato jer može dovesti do eksplozije (emocionalni pritisak je opasan jer može dovesti do nekontroliranih reakcija što oštećuje i spremnik te objekte i ljude u okolini, isto kao i gubitak kontrole: može oštetiti osobu i ljude oko sebe). Postoji granica do koje se intenzitet povećava bez eksplozije, odnosno intenzitet se emocija ne može povećavati unedogled bez nekontrolirane reakcije. Primjenjuje se protusila da se odgodi eksplozija, odnosno emocija se pokušava kontrolirati, što je teško te dolazi do eksplozije, odnosno do gubitka emocionalne kontrole što rezultira nekontrolom. Spremnik više nije funkcionalan, odnosno pojavljuje se oštećenje sebe i drugih. Potom pritisak (emocija) nestaje, a tekućina (emocija) je hladna.

Kövecses (2000: 85) navodi da metafore emocija nisu izolirane i nepovezane metafore specifične razine. One oblikuju velike i složene sustave organizirane oko općenitog koncepta sile. Različite izvorne domene metafora emocije primjeri su koncepta sile. Struktura sile ne oblikuje samo određene izvorne domene nego i koncept emocije s odgovarajućom shematičnom strukturom: uzrok emocije → emocija → (gubitak kontrole) → odgovor (ponašanje). Drugim riječima, PSIHIČKA NESTABILNOST proizlazi iz reakcija (posljedica) na emocije. Mi ćemo se u radu baviti uzrocima emocija, prema kojima smo i napravili podjelu kategorija (tablica 1), kao i posljedicama (onoga što se pokazalo našim istraživanjem: viška, gubitak kontrole, neravnoteže) emocija. U radu se nećemo baviti specificiranjem emocija jer nadilazi dosege našega rada. Navedeno se može vidjeti u dijelu u kojemu smo opisivali problematiziranje psihičke nestabilnosti u psihologiji. Zbog različite razine specifi-

čnosti u stvaranju i upotrebi metaforičnih jezičnih izraza u nastavku ćemo navesti odnose s obzirom na njihovu hijerarhiju na kojima se temelji analiza naših primjera. U samoj analizi i diskusiji navodit ćemo odnose za koje smatramo da su ključni za navedeni metaforični jezični izraz. Prema opisanoj shemi SILE i njezinoj vezi s emocijama javljaju se sljedeći odnosi: UZROCI SU SILE i EMOCIJE SU FIZIČKE SILE (2000: 58), JAČINA EMOCIJE JE SNAGA POSLJEDICE (SILE) (2000: 41), NEDOSTATAK EMOCIONALNE KONTROLE JE LUDILO (2000: 43), POSLJEDICA INTENZIVNOG EMOCIONALNOG STANJA JE PSIHIČKA NESTABILNOST (Kövecses 2004[2000]: 74).

Na nižoj razini specifičnosti našim se istraživanjem pokazala važna kategorija GLAVE pa ćemo iz tog razloga u nastavku osvrnuti na navedenu kategoriju.¹⁴ Dirven (2003: 97) navodi metonimijski lanac: glava – mozak – razmišljanje – (raz)um – inteligencija (engl. *head – brains – thinking – mind – intelligence*). Iz navedenog se pokazuje na koji se način na nižim razinama kategorizacije konceptualizira glava, što će se potvrditi i našim istraživanjem. Naime, u kulturi zapadne tradicije smatra se da se RAZUM i ZNANJE nalaze U GLAVI iz čega proizlazi da se PSIHIČKA (NE)STABILNOST nalazi u glavi. Barcelona (2003: 265) isto tako navodi metonimiju GLAVA ZA INTELIGENCIJU (HEAD FOR INTELLIGENCE), što je specifična razina metonimijskog odnosa: DIO TIJELA ZA (NAČIN) FUNKCIONIRANJA (engl. *BODY PART FOR (MANNER OF) FUNCTION*) (Barcelona 2003: 244). Dakle, i GLAVA je jedna vrsta SPREMNIKA i to SPREMNIKA ZA RAZMIŠLJANJE/RAZUM/INTELIGENCIJU, ali isto tako i za emocije (Benczes 2002: 24), što će se pokazati i u analizi našega rada.

3. PSIHIČKA NESTABILNOST u psihologiji

U ovom ćemo dijelu prikazati na koji se način opisuje psihička (ne)stabilnost u literaturi psihologije. Prvo ćemo se kratko osvrnuti na različite psihologe da bismo prikazali raznolikost shvaćanja koncepta psihičke nestabilnosti, a potom ćemo detaljnije prikazati rad psihologa koji se, možemo reći, podudara s postavkama kognitivne lingvistike (Symington 2001, 2002).

U literaturi psihologije PSIHIČKA NESTABILNOST većinom se opisuje unutar težih poremećaja poput shizofrenije (Coulter 1973) i poremećaja osobnosti (Plutchik 2000), no opisuju se i „lakši“ poremećaji poput psihotično-depresivnih pacijenata (Ekman 2003)¹⁵ i narcisoidnih osobnosti (Symington 2001, 2002). Mi ćemo se

¹⁴ Važnost navedene kategorije očituje se i brojem drugim izrazima: *izgubiti glavu* u značenju poginuti, *preko glave* u značenju previše, *uliti u glavu* u značenju naučiti i mnoštvo drugih.

¹⁵ Ekman istražuje izraze lica i pokrete koje je pedesetih godina klasificirao od neurotičnih do psihotično-depresivnih (2003: 50).

osvrnuti na radove nekoliko psihologa i njihovo definiranje psihičke nestabilnosti. Da bismo mogli utvrditi što je psihička nestabilnost moramo utvrditi što je to, odnosno što podrazumijeva psihičku stabilnost. U literaturi psiholozi koriste različite izraze s obzirom na svoje različite pristupe. Mi ćemo svuda u radu koristiti izraz psihička nestabilnost osim u dijelovima u kojima opisujemo pristupe različitih autora pri čemu ćemo koristiti izraze koji oni upotrebljavaju da ne dođe do pogreške u razumijevanju opisa pristupa. Hart (1925: 40) uvodi koncept abnormalne psihologije koji naziva odvajanje svijesti i definira na sljedeći način: „Ovakva podjela uma na samostalne dijelove koji nisu ujednačeni naziva se odvajanje svijesti.“¹⁶ Drugim riječima, unutar kognitivnolingvističke paradigme, možemo zaključiti da um, odnosno ono što predstavlja um mora biti cjelovit i u skladu s nekim općenitim odrednicama. Vodeći se postavkama kognitivne lingvistike možemo reći da STABILAN UM/PSIHIČKA STABILNOST mora imati neke, kulturno, određene sastavnice.¹⁷ Navedene su se sastavnice pokazale ključne u konceptualizaciji PSIHIČKE NESTABILNOSTI u hrvatskome jeziku o čemu ćemo još govoriti u nastavku rada. Suarez, Mills i Stewart (1987: 60–61), za razliku od Harta (1925) i ostalih autora koje ćemo navesti u nastavku, tvrde da mentalno zdravlje ne ovisi o izvanjskim okolnostima. Navode da je ispoljavanje zdravog razuma ono što nazivamo mentalno zdravlje, a metalno zdravlje je osjećaj blagostanja ili samopoštovanja koje ne ovisi o nekom vjerovanju, ponašanju ili izvanjskim okolnostima. Za Symingtona (2001) zdrav je razum izvor kreativnosti. S druge strane, Laing (1985) tvrdi da je psihička nestabilnost reakcija na psihičku nestabilnost okoline (prema Strickland 2000: 364). Strickland (2000: 151) navodi da se stanja svijesti percipiraju različito u pojedinim kulturama i subkulturama. Na primjer, u SAD-u su halucinacije znak ludila, dok su se 1960-ih halucinacije uzrokovane drogama doživljavale kao prosvjetljujuća iskustva koja šire horizonte. Drugim riječima, u različitim se društvima halucinacije različito doživljavaju (Strickland 2000: 151). Možemo zaključiti da različiti autori različito opisuju i imaju drugačije pristupe psihičkoj nestabilnosti, od njezinih blažih stanja do težih psihičkih poremećaja.

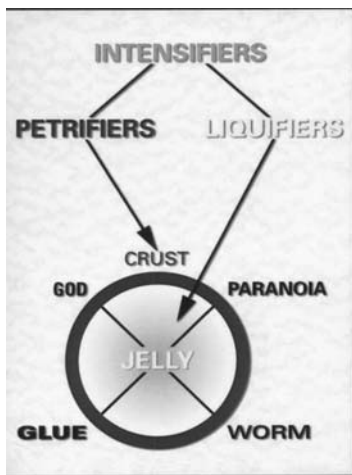
Za potrebe našega rada dovoljno je utvrditi da se psiholozi u proučavanju psihičke stabilnosti oslanjaju na razum, znanje i emocije, koje će se u analizi našega rada pokazati ključne. U nastavku ćemo se rada osvrnuti na Symingtonov rad i njegove dvije knjige *Spirit of Sanity* (2001) i *Pattern of Madness* (2002) u kojima, između ostaloga, prikazuje psihičku nestabilnost osobe na osebujan način blizak pos-

¹⁶ „This division of the mind into independent fragments, which are not co-ordinated together to attain some common end, is termed "Dissociation of Consciousness.“

¹⁷ Doživljavanje određene pojave, na primjer pozitivna i negativna određenost, ovisi o određenoj kulturi. Drugim riječima nije u svakoj kulturi (kulturnom modelu) jednaka.

tavkama kognitivne lingvistike. Symington definira zdrav razum kao prihvaćanje svih dijelova osobnosti (Symington 2002: 21) i kao stanje u kojemu se stvara (Symington 2001: 45) dok je ludost (engl. *madness*) neprihvaćanje i mržnja dijelova osobnosti (Symington 2002: 21) i nemogućnost stvaranja (Symington 2001: 45).

Slika 1: Naslovnica Symingtona (2001)

Nadalje, definira ponašanje zdravorazumske osobe kao one koja razmišlja, a ne reagira (instinktom) (Symington 2002: 24). Symington (2001: 44) daje sliku (vidi sliku 1) i definiciju psihičke nestabilnosti na način da psihički nestabilna osoba nema središte (akcije) koje opisuje kao želatinastu strukturu koja ne može stvarati zbog svoje strukture. Drugim riječima, zbog nemogućnosti stvaranja osoba gubi svoj razum. Navodi (Symington 2001: 44) primjer osobe koja doslovno izjavljuje da je u stanju nalik želatini (engl. *jelly-like*).¹⁸ Ponekad nije očito „želatinasto“ stanje osobe jer postoji kora koja je kruta i okružuje želatinu (Symington 2001: 45) (vidi sliku 1).¹⁹ Na koru mogu djelovati ono što Symington naziva *pojačivači* (engl. *intensifiers*) i *tekućina* (engl. *liquifiers*), a što je u svojoj srži isto: pohlepa, zavist, ljubomora i svemoćnost, no razlika je u načinu reagiranja. Ako osoba prihvati i ne mrzi onda su navedene stvari pojačivači koji osnažuju osobnost, a ako ih ne prihvate onda dolazi do omekšavanja središta, odnosno do psihičke nestabilnosti

¹⁸ Navedeni izraz ne postoji u hrvatskom jeziku. Navedeno ukazuje na koji se način konceptualizira PSIHIČKA NESTABILNOST u engleskome jeziku.

¹⁹ U radu opisujemo samo one dijelove koji su bitni za naš rad: *želatina* (engl. *jelly*), *kora* (engl. *crust*), *pojačivači* (engl. *intensifiers*) i *tekućina* (engl. *liquifiers*).

(Symington 2002: 39–40). Ono što je Symington prikazao jest da emocije (pohlepa, zavist, ljubomora i svemoćnost) utječu na PSIHIČKU STABILNOST. Ako ne prihvatimo navedene emocije, dolazi do omekšavanja srži osobe, odnosno do PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

3. Metodologija

Prikaz i analizu PSIHIČKE NESTABILNOSTI u hrvatskom jeziku temelji smo na sljedećim kategorijama: SPREMNIK, NERAVNOTEŽA, NECJELOVITOST, ŽIVOTINJA, ČOVJEK, s pripadajućim potkategorijama (tablica 1). Koncept PSIHIČKE NESTABILNOSTI izuzetno je složen koncept u kojem dolazi do mnoštva preklapanja (razine generičnosti, preklapanja kategorija). Iz navedenog smo razloga oblikovali kategorije prema motivacijama koje smatramo temeljnima u analizi metaforičnih jezičnih izraza. U samoj smo analizi rada navodili i objašnjavali preklapanja.

Analizu smo vršili prema predloženim kategorijama motivacije (tablica 1). Na kraju rada nalazi se dodatak (tablica 2) u kojoj se prikazuje predložena kategorizacija prema lokaciji PSIHIČKE NESTABILNOSTI i prema posljedicama (za sebe i okolinu) iz kojih proizlazi razina intenziteta PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Budući da je točno određivanje posljedica za okolinu izuzetno teško (mogli bismo reći i do određene granice subjektivno), mi smo kategorizirali posljedice ponašanja, odnosno razine/intenzitet/stupnjeve nestabilnosti na tri razine. Prva razina prikazuje najblaži stupanj psihičke nestabilnosti, pri čemu se PSIHIČKA NESTABILNOST može konceptualizirati kao i blagi otklon od kulturno određenog (prototipnog) ponašanja. Druga razina prikazuje veći intenzitet psihičke nestabilnosti, a treća razina pokazuje najveći intenzitet.

Korpus se sastoji od 60 metaforičnih jezičnih izraza koji su odraz navedenih oblikovanih kategorija. Da bismo „povrdili“ vjerodostojnost navedenih izraza analizirali smo i navodili primjere za one metaforične jezične izraze za koje smo našli potvrdu/primjer u korpusima HNK (Hrvatski nacionalni korpus), HJR (Hrvatska jezična riznica) i pretragom tražilice *google* (u tom smo slučaju poveznicu na tekst stavili u fusnotu). Drugim riječima, korpusi (i tražilica, u nekoliko primjera) su nam služili kao izvori stvarnih sinkronijskih jezičnih uporaba. Kao dodatni izvor u traženju motivacija poslužili smo se i definicijama i etimologijom navedenom na Hrvatskom jezičnom portalu (HJP) i Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža (LZMK).

Rad može služiti kao preliminarno istraživanje konceptualizacije PSIHIČKE NESTABILNOSTI u hrvatskome jeziku jer ne istražujemo veći broj izraza, no na temelju analize u ovome radu dobit ćemo uvid na koji se način konceptualizira navedena

ciljna domena.

Tablica 1: Kategorizacija prema motivaciji

<p>1. SPREMNIK <i>eksplozirati</i> <i>pucati po šavovima</i> <i>biti izvan sebe</i> <i>živjeti u svom svijetu</i> <i>biti na rubu</i> <i>neuračunljiv</i> <i>neubrojiv</i> <i>sići s uma</i> <i>malouman</i></p> <p>2. NERAVNOTEŽA <i>neuravnotežen</i> <i>poremećen</i> <i>pomaknut</i> <i>nestabilan</i></p> <p>3. NECJELOVITOST (OŠTEĆENJE) 3.1. NEDOSTAJANJE <i>gubiti glavu</i> <i>izgubiti razum</i> 3.1.1. KUĆA <i>nedostajati daska u glavi</i> <i>nisu sve kože na broju</i> <i>nisu svi doma</i> <i>nisu sve na broju</i> 3.1.2. VATRA <i>opaljen</i> <i>spržen</i> <i>spaljen</i> 3.1.3. MRAK <i>zamračiti</i> <i>pada mrak na oči</i> <i>pomračenje uma</i> 3.1.4. NEČISTOĆA <i>nije čist</i> 3.2. KVAR 3.2.1. PUCANJE <i>puknuti</i> <i>puca film</i></p>	<p>3.2.3. RASTAVLJANJE <i>otkačen</i> <i>odlijepo</i></p> <p>3.2.4. PADANJE <i>pasti s Marsa</i> <i>pasti s kruške</i></p> <p>4. ŽIVOTINJA <i>podivljati</i> <i>pobjesniti</i></p> <p>5. ČOVJEK <i>pomahnitati</i> <i>sumanut</i> <i>neprilagođen</i> <i>na svoju ruku</i></p> <p>5.1. ČOVJEK (MEDICINSKA STANJA) <i>umobolan</i> <i>psihijatrijski slučaj</i> <i>psihopat</i> <i>duševno bolestan</i> <i>bolestan</i> <i>manijak</i> <i>šiziti</i> <i>slučaj za sebe</i> <i>živac</i> <i>izgubiti živce</i> <i>slom živaca</i> <i>ispaliti na živce</i> <i>bolestan na živce</i> <i>živčani</i></p>
--	---

<p>3.2.2. UDARANJE <i>udaren/trknut/ćaknut</i> <i>udaren u glavu</i> <i>udaren mokrom krpom po glavi</i> <i>udaren mokrom čarapom po glavi</i> <i>munjen</i> <i>prolupao</i></p>	
---	--

4. Analiza

4.1. SPREMNIK

- (1) *Međutim, ni jedna nije ustala. Svaka je uglavnom rekla: „Meni je bio blagdan!“ Direktor je **eksplodirao**, vikao je da su tu prsti neprijatelja. Tada je Meri ustala i kazala mu: „Zašto tako, pa mi smo samo išli u crkvu!“ (HJR)*

Možemo reći da je navedeni primjer ekvivalent primjeru *When I told him, he just exploded* Lakoffa (1987a: 383–385) i Lakoffa i Kövecsesa (1987: 198–199) koji su istraživali su kategoriju LJUTNJE u engleskome jeziku koja se temelji na metafori LJUTNJA JE TOPLINA TEKUĆINE U SPREMNIKU te fiziološkim posljedicama i ponašanjem osobe. Navedeni je primjer temeljen na konceptualnoj metafori TIJELO JE SPREMNIK ZA EMOCIJE. Kada pritisak u spremniku postane previsok, spremnik eksplodira što se preslikava u ciljnoj domeni na ljutnju koja kada postane preintenzivna, osoba eksplodira. Znamo da su eksplozije u pravilu snažne i raznose predmete na sve strane što se preslikava na ponašanje osobe koja eksplodira. Slažemo se s predloženom motivacijom, no za naš je rad dovoljno utvrditi da se radi o intenzivnoj emociji koja dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI, što ne mora nužno biti ljutnja. Drugim riječima, previše emocija u osobi (prema Symingtonu 2001, 2002 i reakcija na određene emocije) dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. U ovome primjeru djeluje metonimijski odnos POSLJEDICA INTENZIVNOG EMOCIONALNOG STANJA JE PSIHIČKA NESTABILNOST (Kövecses 2004[2000]: 74). Drugim riječima, posljedica, odnosno ponašanje osobe koje je drugačije od kulturom određenog prototipnog ponašanja dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Možemo reći da djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Navedeno dovodi do zaključka da metaforični jezični izraz *eksplodirati* izražava visok stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

- (2) *Ovo su mi dva najgora dana u životu, samo se nerviram, **pucam po "šavovima"**, umjesto da mislim na to kako ću plivati. (HNK)*

U ovome primjeru isto imamo djelovanje metafore TIJELO JE SPREMNIK ZA EMOCIJE. SPREMNIK je pun EMOCIJA što dovodi do pucanja SPREMNIKA. Motivacija za pucanje po šavovima jest konceptualizacija spremnika koji je već prije pucao i morali su ga šivati. Dakle, spremnik (tijelo) je već bilo oštećeno i sada je sašiveno, odnosno oštećena osoba lakše puca i to na mjestima gdje je već šivana. Možemo reći da se pucanje šavova događa sporije, postupno, dok je eksplozija u pravilu snažna i raznosi predmete na sve strane. Drugim riječima, pucanje šavova nema u tolikoj mjeri posljedice za okolinu. Motivacija za odabir šivanja, a ne primjerice lijepljenja ili građenja jest iskustvena: ranjene se ljude, ljude na operaciji, šiva iglom i koncem. Djeluju metonimijski odnosi (metonimijskim lancima) POSLJEDICA ZA UZROK, NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST:

- (3) *Bio je u groznome stanju, počeo je piti alkohol, govorio je da će se ubiti, jer se Meri jako promijenila i više ne mari za njega i njihovu djecu. Kazao mi je i da ga je sram što zaudara, ali ga supruga nije oprala već osam mjeseci, a on sam ne može u kadu. Plakao je i **bio je izvan sebe** - svjedočio je u ponedjeljak Dragutin Miletić, brat Ivica Miletića (35), optuženog da je lani 14. studenoga iz pištolja pokušao ubiti suprugu Meri. (HJR)*

U ovome primjeru imamo konceptualizaciju SPREMNIKA, ali na nešto drugačiji način. Lakoff i Johnson (1999: 266–280) analiziraju primjer *I was beside myself* koji smatramo ekvivalent hrvatskome primjeru. Prema njima BIT OSOBE (engl. SELF) je SPREMNIK. U ovome slučaju nemamo višak emocija koji dovodi do psihičke nestabilnosti, nego KONTROLU koja je izvan svoje uobičajene LOKACIJE. Biti izvan kontrole znači da osoba ne kontrolira svoje emocije koje dovode do psihičke nestabilnosti. Djeluje metafora NEDOSTATAK KONTROLE JE PSIHIČKA NESTABILNOST (Beréndi, Csábi, Kövecses 2008: 92), odnosno NEDOSTATAK EMOCIONALNE KONTROLE JE PODIJELJENA BIT OSOBE (engl. LACK OF EMOTIONAL CONTROL IS A DIVIDED SELF) i OSOBA IZVAN KONTROLE JE PODIJELJENA BIT OSOBE (engl. A PERSON OUT OF CONTROL IS A DIVIDED SELF (Kövecses 2004 [2000]: 43).²⁰ Drugim riječima, u kulturi zapadne tradicije društveno je prihvatljivo držati emocije u sebi i pod kontrolom. Dakle, BIT OSOBE je SPREMNIK koji se nalazi na NORMALNOJ LOKACIJI i tada ima KONTROLU. Osoba koja je IZVAN KONTROLE konceptualizira se kao da je IZVAN SPREMNIKA, mjesta gdje inače obitava: TIJELO, GLAVA, UM. *Biti izvan sebe* znači ako je SUBJEKT izvan sebe znači da je izvan tijela u kojemu obično obitava, što

²⁰ Kövecses (2004[2000]: 38) govori o *podijeljenoj biti osobe* (engl. *divided self*) u konceptualizaciji emocija analizirajući primjer *He was beside himself with anger*. Još jednom se o PSIHIČKOJ NESTABILNOSTI govori u kontekstu ljutnje, no za potrebe našega rada dovoljno je utvrditi da se radi o PSIHIČKOJ NESTABILNOSTI.

znači da je izvan svoje uobičajene kontrole. Drugim riječima, kada osoba nije na svojoj normalnoj lokaciji onda nema kontrolu svoje BITI.

Johnson (1987: 35) govori da tamo gdje postoji SPREMNIK postoje i unutarnje sile koje su ograničene granicama spremnika. Te unutarnje sile su emocije: djeluje metafora EMOCIJE SU SILE prema shemi SILE (Kövecses 2004[2000]: 62) Kada je objekt izvan spremnika, te sile više ne utječu na njega (Johnson 1987: 35). Drugim riječima, osoba više nema kontrolu nad sobom.

- (4) *Kruščić je očito zatvarao oči pred stvarnošću i živio u svom svijetu. Naime, samo se tako može objasniti njegova reakcija kako je „iznenađen i zaprepasten“.* (HNK)

Iz navedenoga primjera proizlazi da postoje dva svijeta: izvanjski svijet koji je zajednički svim ljudima i u kojem djeluju svi ljudi te unutarnji, individualni svijet svake osobe koja ga konceptualizira na svoj način. Ako je unutarnji svijet osobe izrazito drugačiji od kulturno određenog prototipnog svijeta i ponaša se u skladu sa svojim „devijantnim“ svijetom osobu doživljavamo kao PSIHIČKI NESTABILNU jer se njezin unutarnji svijet ne poklapa s viđenjima svijeta ostalih ljudi. Unutarnji svijet možemo konceptualizirati kao SPREMNIK koji ima svoju drugačiju strukturu, odnosno Gestalt (Johnson 1987) od uobičajenog izvanjskog svijeta. Drugim riječima, taj je svijet strukturiran drugačijom logikom od logike ljudi određene kulturne zajednice. Dakle, psihički nestabilne osobe konceptualiziraju svoj vlastiti svijet koji je za njih stvaran te se ponašaju u skladu s njime. Lakoff (1987a: 412–413) navodi primjer muškarca koji daje svoje objašnjenje za opravdanost silovanja te zaključuje da muškarac time daje svoje viđenje stvarnosti. Iz navedenog možemo zaključiti da osobe imaju svoje viđenje stvarnosti, odnosno konceptualiziraju neki svoj unutarnji svijet koji se ne poklapa s kulturno određenim viđenjem stvarnosti (u ovome slučaju u neopravdanosti i devijantnosti silovanja). Lakoffov primjer muškarca koji svojim viđenjem stvarnosti silovanje smatra opravdanim ekstremni je slučaj „življenja u svome svijetu“²¹ dok naš primjer „življenja u svome svijetu“, možemo reći, pokazuje blaži oblik PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

Iz objašnjenja sheme SPREMNIKA i sheme CENTAR – PERIFERIJA proizlazi obrazac UNUTARNJE – VANJSKO koje nadalje dovodi do SUBJEKT – OBJEKT orijentacije pri čemu se subjektivnost definira kao najbitnije za naše svjesno biće. Iz navedenog dalje proizlazi razlika između SEBE – DRUGIH, koja može imati MOJU – VAŠU evaluaciju (Johnson 1987: 124), odnosno doživljavanje svojeg i „tuđih, drugih“ svjetova:

²¹ Lakoff ne navodi izraz *življenje u svom svijetu*. Navedeni je izraz interpretacija autora ovoga rada. Navodimo način na koji osoba konceptualizira svoj drugačiji, vlastiti svijet.

- (5) *Loše sam igrao, prava katastrofa. Pao sam u neki bed, bio sam na rubu. Goran me u Splitu smirivao, dizao, hrabrio... Ponovno je puno pomogao, pravi „dobri duh reprezentacije“* (HNK)

Navedeni metaforični jezični izraz možemo objasniti pomoću predodžbene sheme SPREMNIKA. Shema SPREMNIKA označava omeđeni umni prostor iz čega proizlazi da u tipičnim slučajevima nešto može biti u ili izvan spremnika (Johnson 1987: 39). U našem slučaju pokazuje se da nešto može biti i na rubu, što znači da je objekt izvan spremnika, ali se konceptualizira kao da već ima neka svojstva kao da je u spremniku. U ovome se slučaju PSIHIČKA NESTABILNOST konceptualizira kao SPREMNIK u koji osoba još uvijek nije upala, odnosno nema visok stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Kada je objekt unutar „prostora“²² spremnika tada na njega djeluju sile (Johnson 1987: 35). Na tragu navedenoga možemo reći da je PSIHIČKA NESTABILNOST SPREMNIK u kojemu djeluju različite sile, u našem slučaju emocije, odnosno GUBLJENJE KONTROLE nad EMOCIJAMA, no osoba još uvijek nije unutar SPREMNIKA pa se ni ne pokazuje visok stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Možemo zamisliti da osoba stoji na rubu nekakvoga spremnika i da na nju još uvijek ne djeluju sile iz SPREMNIKA, no zbog stajanja na rubu i potencijalnog (manjeg) dodira sa SPREMNIKOM, osoba ima blage „djelovanja“ SPREMNIKA. U ovome se primjeru PSIHIČKA NESTABILNOST konceptualizira kao LOKACIJA (SPREMNIK).

- (6) *U Izraelu se, dakako, ne sumnja u to da je Sadam Husein neuračunljiva osoba koja je spremna ponoviti isti napad, ovoga puta možda raketama s biološkim ili kemijskim oružjem.* (HNK).

Metaforični jezični izraz *neuračunljiv* temelji se na metafori MISAO JE MATEMATIČKO RAČUNANJE i RAZUMIJEVANJE JE DODAVANJE (engl. REASONING IS ADDING) (Lakoff i Johnson 1999: 245). Iz navedenoga proizlazi da osoba koja je neuračunljiva nema valjan tijek misli, odnosno njezine misli nisu u skladu sa silama razuma (Lakoff i Johnson 1999: 236). Prema definiciji neuračunljiva je osoba ona koja ne može pravilno i potpuno rasuđivati o svome postupku. Možemo reći da postoji neravnoteža intelektualne aktivnosti koja dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Ovaj metaforični jezični izraz ukazuje na visok stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Ista se motivacija javlja i u sljedećem primjeru:

- (7) *Godinu dana kasnije, Josip Capan Joko ubio je šesteročlanu obitelj Tolić. Motiv je nepoznat, a ubojica je, smatra se, bio neubrojiv.* (IHJ)

²² U navodnike stavio Johnson (1987: 35).

Definicija riječi *nebrojiv* upućuje na istu motivaciju: osoba koja „ne može računati“, odnosno koja je PSIHIČKI NESTABILNA.

Možemo reći da se matematika (računanje) u hrvatskom govornom području smatra područjem koje pokazuje inteligenciju. Na navedeno upućuju i izrazi *računati* u značenju smišljati, planirati; *proračunat* u značenju smišljen s određenim ciljem.

- (8) *Ništa bolji ne bi bili ni glavni urednici hrvatskih medija da je prošao prijedlog iz Nacrta zakona o medijima. Samo oni koji su sišli uma bili bi spremni prihvatiti se glavnouredničkog posla u koji je uključeno.* (HJR)

Na temelju navedenog metaforičnog jezičnog izraza možemo pretpostaviti konceptualizaciju TIJELA KAO ZGRADE na sljedeći način: UM se konceptualizira kao centar razuma, odnosno PSIHIČKE STABILNOSTI koji se nalazi u glavi – gore. Drugim riječima, djeluje orijentacijska metafora RACIONALNO JE GORE (Lakoff i Johnson 1980: 17) jer se, kulturno, smatra da je središte RAZUMA/RACIONALNOSTI U UMU. U kulturi zapadne tradicije smatra se da se emocije nalaze u srcu osobe što konceptualiziramo kao donji dio tijela u odnosu na glavu. Emocionalni ljudi i ljudi koji pokazuju emocije u kulturi zapadne tradicije imaju negativne konotacije, a i kao što smo naveli u uvodnome dijelu previše emocija (i njihova reakcija na njih) dovodi do psihičke nestabilnosti. Djeluje orijentacijska metafora EMOCIONALNO JE DOLJE (Lakoff i Johnson 1980: 17). U ovome slučaju UM se konceptualizira kao centar PSIHIČKE STABILNOSTI, a „silazak“ s uma u donje dijelove (srce koje je centar EMOCIJA), konceptualizira se kao PSIHIČKA NESTABILNOST. Pokazuje se djelovanje metafore: RACIONALNO KRETANJE JE IZRAVNO, NAMJERNO, POSTUPNO I U SKLADU SA SILAMA RAZUMA (Lakoff i Johnson 1999: 236). Iz navedenog proizlazi da neracionalno kretanje nije u skladu sa silama razuma, odnosno dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Možemo zaključiti da zbog navedenoga dolazi do NERAVNOTEŽE. Drugim riječima, djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

- (9) *Poruke poput ove da predsjednik Republike doručkuje s Đinđićem prijetnja su ubojstvom, ma koliko malouman bio onaj koji takve poruke šalje.* (HNK)

U ovome primjeru UM se konceptualizira, isto kao i u prethodnome primjeru, kao centar PSIHIČKE STABILNOSTI. Na temelju orijentacijskih metafora MANJE JE DOLJE I LOŠE JE DOLJE (Lakoff i Johnson 1980: 15–16) proizlazi da sve što je MANJE je LOŠIJE, u ovome slučaju manje uma, odnosno manje razuma znači PSIHIČKU NESTABILNOST. Drugim riječima, posjedovati manje razuma od, možemo reći, kulturno određene količine znači biti PSIHIČKI NESTABILAN. Ovaj primjer ukazuje na visok

stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Moguće je djelovanje metafore BITNO JE VELIKO, NEBITNO JE MALO (Lakoff i Johnson 1980: 50) iz čega proizlazi da je u kulturi zapadne tradicije poželjno imati „velik“ um. Na navedeno upućuje i etimologija riječi malo + um, kao i sama definicija: onaj koji je umno nerazvijen. Možemo zaključiti da osoba koja ima mali um ujedno je i umno nerazvijena, odnosno, u našem slučaju PSIHIČKI NESTABILNA.

4.2. NERAVNOTEŽA

- (10) *No Trakl je duševno **neuravnotežen**, živčano iritiran, čovjek s nastranim seksualnim sklonostima i hipersenzibilan, genijalno nadareni pjesnik, pa ne može i neće da se prilagodi filistarskoj sredini gdje ga sve smeta. I programatsko režiranje vedrog raspoloženja, i licemjerje društvenosti, i bijeda konvencionalne laži.* (HJR)

U navedenom se primjeru pokazuje da je emocionalna ravnoteža narušena što je dovelo do neuravnotežene osobnosti. Pojedini dijelovi karaktera osobe imaju veću težinu od kulturno određene. Iz konteksta se pokazuje da ne postoji ravnoteža moralne aktivnosti, što dovodi do aktiviranja kategorije PSIHIČKE NESTABILNOSTI pomoću sheme RAVNOTEŽE. Prema Lakoffu i Johnsonu (1999: 281) izvorne su domene za moralnost temeljene na onome što se kroz povijest i kulture doživljavalo kao nešto što pridonosi njihovoj dobrobiti: nije dobro biti bez kontrole, nije dobro da se dominira tobom, nije dobro biti izvan ravnoteže. Nemoralnost je i u kulturi zapadne tradicije karakteristika psihički nestabilne osobe. Djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

U sljedeća tri primjera metaforični jezični izrazi *nestabilan*, *poremećen*, *pomaknut* ukazuju, isto kao u prethodnome primjeru na narušenu ravnotežu:

- (11) *Posljednjih godina kod nas nisu zabilježeni slični slučajevi. Može se pretpostaviti da je motiv otmice bio novac. Činjenica da je osumnjičeni **nestabilan**, slaba je utjeha onima koji se pitaju - tko će biti nova žrtva slične sultude ideje.* (HNK)
- (12) *Novo je da smo dobili i prvog terorista, nekog mladog, vjerojatno **poremećenog** dečka koji je priznao da je slao prijete iz internet kafea kako bi se proslavio. Na kraju se ispričao naciji zbog uznemiravanja.* (HNK)
- (13) *Žmegač je sklopio priču o bivšem hrvatskom vojniku, sad propalom, psihički **pomaknutom** beskućniku, koji se pred kćerkom pristiglom iz Njemačke pravi da je situiran, uspješan građanin.* (HNK)

U svim primjerima djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. U ovim se primjerima izričito ne pokazuje uzrok neravnoteže, odnosno koji je dio karaktera osobe doveo do neravnoteže. Možemo zaključiti da se radi o RAZUMU odnosno nedostatku RAZUMA što dovodi do NERAVNOTEŽE intelekta u karakteru osobe (Johnson 1987). Na tragu navedenoga i ovi nas primjeri upućuju na da se PSIHIČKA STABILNOST nalazi u GLAVI.

U svim primjerima prvotna definicija upućuje na neki oblik narušene ravnoteže. Za leksem *nestabilan*: onaj koji nije dobro postavljen s obzirom na podlogu ili postolje, koji se ruši, pada; za leksem *poremećen*: onaj koji se poremetio, koji se pomišao u redosljed, koji više nema predviđenog ili prijašnjeg reda te za leksem *pomaknut*: onaj koji se pomakao ili promijenio položaj čijim utjecajem ili radnjom. Druga nas definicija leksema *pomaknut* upućuje na stupanj psihičke nestabilnosti: onaj koji nije sasvim normalan u postupcima, kojega postupci, često simpatični i dinamični, nisu u granicama normalnih ili uračunljivih postupaka. Iz navedenog proizlazi da je razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI relativno mala, za razliku od izraza *nestabilan* i *poremećen* za koje možemo reći da je „remećenje“ stabilnosti veće i samim time veća razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI: nestabilnost koja dovodi do pada (veće posljedice) te miješanje redosljeda koje isto tako dovodi do većih posljedica od nečega što je „samo“ pomaknuto.

4.3. (NECJELOVITOST) OŠTEĆENJE

Uzrok PSIHIČKE NESTABILNOSTI osobe može biti neka vrsta oštećenja, odnosno ono što smo prema Johnsonovim predodžbenim shemama kategorizirali kao neku vrstu necjelovitosti. Ovu smo kategoriju podijelili u dvije kategorije (s daljnjim pripadajućim potkategorijama): NEDOSTAJANJE i KVAR. Kategorija NEDOSTAJANJA dovodi do nekakve vrste OŠTEĆENJA koji imaju različite uzroke, prema čemu smo i napravili podjelu potkategorija: KUĆA (nedostajanje dijelova konstrukcije kuće), VATRA (oštećenje vatrom kao sredstvom što dovodi do NECJELOVITOSTI), MRAK (NECJELOVITOST vidnog polja), NEČISTOĆA (NECJELOVITOST u smislu da nečistoća dovodi do prljavosti – dio nečega više nije cjelovito, odnosno čisto što se u kulturi zapadne tradicije ima pozitivne konotacije). Kategorija KVARA temelji se na konceptualnoj metafori TIJELO JE STROJ.²³ Tijelo se sastoji od različitih povezanih dijelova čija jedinstvenost ima različite namjene. Da bi tijelo funkcioniralo, potreban je izvor energije ili sila. Oštećenje/kvar dovodi do nefunkcioniranja određenih dijelova.

²³ Navedenoj je metafori nadređena metafora TIJELO JE SPREMNIK, no metaforične smo jezične izraze svrstali u ovu kategoriju jer smatramo da je temelj u motivaciji.

Kvar se pojavljuje u određenim dijelovima mehanizma (prema Johnson 1987: 130). Prvo ćemo analizirati kategoriju NEDOSTAJANJA, a zatim KVARA.

4.3.1. NEDOSTAJANJE

Ovu smo kategoriju izdvojili kao nefunkcioniranje stroja zato jer mu nedostaju određeni dijelovi. Svi primjeri iz ove kategorije pripadaju i kategoriji GLAVA zato jer se u kulturi zapadne tradicije smatra da je RAZUM i ZNANJE u glavi i gubitak se konceptualizira kao nedostajanje određenog, najvažnijeg dijela u GLAVI, koji u našem slučaju dovode do PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

- (14) *Naime, umjesto da prizna kako je došlo do proceduralnih pogrešaka, Galić gubi glavu i kontrolu nad stanjem, napada Kosovca i članove Vijeća tvrdnjama da je istodobno glasovanje za promjene na HRT-u i za Kosovca nespojivo, a mnogi od njih su to i napravili.* (HNK)

U navedenom primjeru djeluje metafora TIJELO JE STROJ pri čemu se GLAVA konceptualizira kao najvažniji dio gdje je smješten RAZUM/ZNANJE / PSIHIČKA STABILNOST. Djeluje metonimijski odnos GLAVA ZA INTELIGENCIJU (Barcelona 2003: 265). Iz navedenoga proizlazi da osoba koja je izgubila glavu izgubila je i PSIHIČKU STABILNOST. Drugim riječima, došlo je do neravnoteže u intelektualnoj aktivnosti što je dovelo do neuravnotežene osobnosti. Navedeno upućuje na shemu RAVNOTEŽE te iz toga razloga ovaj primjer stavljamo i u kategoriju NERAVNOTEŽE. Djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

Sljedeći metaforični jezični izraz jest na specifičnijoj razini kategorizacije od prethodnoga primjera, prema metonimijskim lancima glava – mozak – razmišljanje – (raz)um – inteligencija (Dirven 2003: 97), jer se umjesto *gubljenja glave, gubi razum*.

- (15) *Druga dramska premijera ovogodišnjeg Dubrovačkog ljetnog festivala i prve festivalske uprizorenje Pirandellova teksta ponudit će gledateljima priču o dvojama čovjeka koji je prilikom pada s konja, za vrijeme jahanja pod maskama, izgubio razum i povjerovao da je njemački car.* (HJR)

U kulturi zapadne tradicije smatra se da se RAZUM i ZNANJE nalaze u mozgu. Gubitak RAZUMA/ZNANJA dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Isto kao i u prethodnom primjeru dolazi do neravnoteže u intelektualnoj aktivnosti zbog čega i ovaj primjer smještamo u kategoriju NERAVNOTEŽE. Djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

4.3.1.1. KUĆA. U sljedećem primjeru GLAVA se konceptualizira kao KUĆA napravljena od dasaka kojemu nedostaje jedan dio (daska). Kada nedostaje jedan dio stroja PSIHIČKA STABILNOST može „curiti“ van. Drugim riječima, razum možemo konceptualizirati kao SUPSTANCU(DIO SUPSTANCE, u ovome slučaju) koja napušta SPREMNIK (KUĆU).

- (16) *Krištof se nije uznemirio njegovim ponašanjem, stariji stric, osim što je ispijao svoj konjak nijemo šireći onu sumornost na koju su se već svi navikli, ponašao se kao stvar koja nikoga ne uznemiruje, svi su u kući već odavno uvjereni da mu **nedostaje** najmanje jedna **daska u glavi**, a bakina sestra koja ga je neobično voljela opravdavala ga je ogorčena njegovom sudbinom.* (HJR)

Zbog gubitka RAZUMA, odnosno PSIHIČKE STABILNOSTI dolazi do NERAVNOTEŽE. Djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

Sljedeća tri primjera temelje se na metafori UM JE KUĆA pri čemu se um konceptualizira kao kuća, a nedostatak određenih dijelova dovodi do nefunkcioniranja.

- (17) *Iza toga je plin ulazio u metalno bure i tjerao pivo kroz pipe. Bože moj, pa da je nisu mogli smjestiti u podrum! „Što si se zamislio? **Nisu ti sve koze na broju?**“ Nasmijao sam se. „Prekomplicirano je. Što piješ?“. (HJR)*
- (18) *Ne znam jeste li primijetili, ali grad je ovih dana pun poremećenih, udarenih, **onih kojima nisu svi doma**. I prije je bilo onih koji nisu dobre glave.* (HNK)
- (19) *Koja se, eto, toliko brine za nacionalni interes da je pod to uspjela podvesti i zahtjev da se u Inino poslovanje ne smiju uključiti oni koji ne daju lovu ako nemaju utjecaj na to kako će se ona trošiti. Nego samo oni koje za to nije briga. A takvima sigurno **nisu sve na broju**. Dakle, u nacionalnom je interesu da Inom upravljaju ljudi naftaši.* (HJR)

Iako nigdje nije izričito rečeno u kojem se dijelu tijela pojavljuje nefunkcioniranje, odnosno nedostajanje nekih dijelova u navedenim primjerima, možemo zaključiti da se radi o UMU budući da se u kulturi zapadne tradicije smatra da se RAZUM i ZNANJE nalazi u UMU. U svim navedenim primjerima UM se konceptualizira kao KUĆA kojemu nedostaje neki dio.

Nedostajanje je konceptualizirano različitim načinima. U primjeru (17) nedostajanje se konceptualizira kao nedostatak koza. Na specifičnijoj razini KUĆU možemo konceptualizirati kao TOR u kojemu nedostaju koze. Navedeno možemo povezati s poviješću, kulturom, odnosno načinom života Hrvata. Naime, u prošlosti, iako mo-

žemo reći i sada za neke dijelove Hrvatske, Hrvati su čuvali koze (i ovce).²⁴ Gubitak se koze smatramo gubitkom nečega važnoga jer su one bile izvor hrane. Dakle, motivacija za konceptualizaciju PSIHIČKE NESTABILNOSTI konceptualiziranjem čuvanjem koza vezano je uz kulturnu tradiciju Hrvata (moguće i drugih naroda, no ovdje istražujemo hrvatski jezik pa se nećemo osvrnati na druge jezike i kulture).

U primjeru (18) konceptualiziranje PSIHIČKE NESTABILNOSTI kao nedostajanje članova obitelji u domu (KUĆI) možemo objasniti kulturnim modelom hrvatskog govornog područja u kojemu obitelj zauzima izuzetno važno mjesto. Naime, u kulturi hrvatskog govornog područja obitelj se smatra izuzetno važnom što se očituje bliskom povezanošću, čestim posjećivanjima i slično između članova obitelji. Konceptualiziranje PSIHIČKE NESTABILNOSTI nedostajanjem članova obitelji u domu u kulturi hrvatskog govornog područja može se protumačiti kao znak psihičke nestabilnosti: kada članovi obitelji nisu zajedno, smatra se da nešto nije u redu jer se kosi kulturnim modelom hrvatskoga govornoga područja.

U primjeru (19) nije točno određeno što NEDOSTAJE, odnosno što nije CJELOVITO i dovodi do nefunkcioniranja, odnosno do PSIHIČKE NESTABILNOSTI, no prema metaforičnom jezičnom izrazu *nisu sve koze na broju* možemo zaključiti da se radi o elipsi navedenog izraza.

U svim primjerima u kategoriji NEDOSTAJANJE djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Drugim riječima, bilo koji nedostatak, kako god se konceptualizirao, dovodi do NERAVNOTEŽE, odnosno do PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

4.3.1.2. VATRA

(20) *Ako se znalo da će umjesto Nijemaca doći Turci, nitko nije očekivao da će u Izrael stići tako otkvačeni Turci. Odmah po dolasku stekli su epitet malo opaljenijih izvođača.* (HNK).

Prvotna je definicija navedenog leksema sljedeća: s vanjske strane zahvaćen posljedica paljenja te onaj koji se odlikuje pomalo nenormalnim postupcima, koji nije sasvim normalan i ponaša se ekstravagantno. Iz navedenog proizlazi da je osoba na neki način samo djelomično oštećena nekakvim sredstvom, u ovome slučaju vatrom, pa možemo reći da metaforični jezični izraz opaljen ukazuje na blaži stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Osobu možemo konceptualizirati kao ekscentričnu. U sljedećem primjeru imamo sličnu motivaciju:

²⁴ Ne pojavljuje se konceptualizacija vezana uz ovce i psihičku nestabilnost. Zanimljivo bi bilo istražiti pojavljuje li se ova konceptualizacija za druge kategorije.

- (21) „Njegov je mozak **spržen**, njegova je istina najveća laž, on nije zdrav dok se psihički ne izliječi“, kaže sa suzama u očima ista majka. (IHJ)

Definicija je leksema *spržiti*: paliti po površini što nas navodi da je, isto kao u prethodnom primjeru, samo dio površine zahvaćen vatrom iz čega proizlazi niži stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Iako u prethodnom primjeru nije navedena lokacija oštećenja možemo zaključiti da se, isto kao i u sljedećem primjeru, radi o MOZGU:

- (22) *E, tip je fakat **spaljen***.²⁵

U ovome se primjeru javlja nešto drugačija konceptualizacija od prethodna dva primjera. Možemo pretpostaviti da je kod spaljivanja zahvaćen veći dio površine mozga (centra PSIHIČKE STABILNOSTI). Definicija leksema spaliti jest uništiti vrućinom, što nas i dovodi do navedenog zaključka iz čega proizlazi da je razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI veća.

Iako za primjere (20) i (22) ne možemo sa sigurnošću tvrditi koja je lokacija oštećivanja možemo pretpostaviti da se radi o mozgu kao središtu inteligencije Dirven (2003: 97). U svim primjerima djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST, pri čemu se neravnoteža odnosi na inteligenciju.

4.3.1.3. MRAC

- (23) *Kada se organiziraju demonstracije ispred naše zgrade moji prvi suradnici bježe na drugu stranu. **Zamrače** i nema ih. A ja moram izaći i rješavati probleme. A nisam ja taj koji treba rješavati probleme u športu.* (HNK)
- (24) *Plaće su male, a izdaci veliki. Kada vidite šta djetetu treba za školu, **padne** vam **mrak na oči!**«, kaže Marijana. U Turbo limaču najskuplja torba stoji čak tisuću kuna, u knjižarama Mladosti najskuplja je 762 kune, a u poklon trgovini Wish sve torbe stoje 700 kuna.* (HJR)
- (25) *Na rubu ludila grabi revolver da sebi skonča život, no u posljednjem trenutku razoruža ga njegova okolina. Htjeti se za rata sam ubiti nadomak područja gdje ljudi jedni druge obavezno kolju znači po logici austrijskog vojnog prava i pravilnika pokušaj uzmake, izdaju ili potpuno **pomračenje uma**.* (IHJ)

Motivacija za metaforične jezične izraze zamračiti, pasti mrak na oči i pomračenje uma jest konceptualna metafora RAZUMIJEVANJE JE VIDJETI (engl. UNDERSTANDING IS SEEING) (Lakoff i Johnson 1980: 48). Iz navedene konceptualne metafore proizlazi da sve što možemo vidjeti ujedno i razumijemo. Nadalje, iz navedenoga

²⁵ <http://www.zargonaut.com/?s=spaljen&submit=>

proizlazi da i ono što ne vidimo ne možemo ni razumjeti. Dakle, kada nam nešto prekrije vid, odnosno onemogućí vid ne možemo to razumjeti. Kada nešto ne razumijemo, znači da je jedan dio osobnosti, karaktera: intelektualna aktivnost u neravnoteži i dolazi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Lakoff i Johnson (1999: 237-238) navode konceptualnu metaforu ZNATI JE VIDJETI (engl. KNOWING IS SEEING). Objasnjavaju da većinu znanja dobivamo vidom te u nastavku navode metaforu BITI NEUK/NE ZNATI JE NE VIDJETI (engl. BEING IGNORANT IS BEING UNABLE TO SEE). Možemo poistovjetiti ZNANJE i RAZUMIJEVANJE u ovome slučaju jer nas dovodi do identičnih zaključaka. I u ovim je primjerima lokacija PSIHIČKE (NE)STABILNOSTI u GLAVI. Djeluje metonimijski odnos NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST, pri čemu se neravnoteža odnosi na znanje.

4.3.1.4. NEČISTOĆA

- (26) „No što je s tim trgovčićem?“ „On je zaručnik Markove sestre; mladić nagao i naprasit. Gospodine, poštenja mi, okladio bih se, da **nije čist**, da...“ „Mislite?“ „Bez dvojbe! Saznao je u Jelenščici o onim puškama, pa došao noćas amo, da se osveti.“ (HJR)

U ovome primjeru NEČISTOĆU konceptualiziramo kao nešto što dovodi do NEČELOVITOSTI. Nešto što nije u cijelosti jednako, čisto konceptualiziramo kao da nedostaje jedan dio, koji, moguće, ne funkcionira pravilno. U kulturi zapadne tradicije NEČISTOĆA se konceptualizira kao smetnja što ima negativne konotacije. U metaforičnom jezičnom izrazu nije izričito navedena lokacija PSIHIČKE NESTABILNOSTI. No, kao i u ostalim primjerima, u kulturi zapadne tradicije smatra se da se PSIHIČKA (NE)STABILNOST nalazi u glavi.

4.3.2. KVAR

Ovu smo kategoriju podijelili u četiri kategorije i to prema uzroku KVARA: PUCANJE, UDARANJE, RASTAVLJENOST, PADANJE. U svim kategorijama izuzev kategorije PADANJA djeluje metafora UM JE STROJ. Lakoff i Johnson (1980: 27–28) razdvajaju navedenu metaforu od metafore UM JE LOMLJIV PREDMET. Metafora UM JE STROJ konceptualizira UM na način da ga možemo paliti i gasiti, da ima unutarnji mehanizam i tako dalje, dok metafora LOMLJIVOG PREDMETA nije tako bogata. Ona nam govori o psihološkim posljedicama. Razlika je u sljedećem: kada se stroj pokvari, jednostavno prestane funkcionirati dok kod loma predmeta njegovi dijelovi lete s mogućim opasnim posljedicama.

4.3.2.1. PUCANJE

- (27) „*Tko će nas zaposliti*“, ispričao nam je Goran V. ratni veteran koji je doslovce propješačio sva ratišta od Vukovara pa do završnih akcija u Bosni u jesen 1995. godine. „*Ljudi nas se boje zaposliti jer svi misle da smo **puknuti** i da ćemo u prvome konfliktu izvući bombu ili kalašnjikov i poubijati sve oko sebe.*“ (HNK)

Iako nigdje nije izričito rečeno gdje se događa pucanje, možemo pretpostaviti da je riječ o UMU jer se u tradiciji zapadne kulture u UMU nalazi ZNANJE i RAZUM. Ekvivalent ovome primjeru u engleskome jeziku navode Lakoff i Johnson (1980: 28): *He cracked up* kao ostvarenje konceptualne metafore UM JE LOMLJIV PREDMET. Dakle, u ovome primjeru imamo djelovanje metafore UM JE LOMLJIV PREDMET. Možemo pretpostaviti da pucanje ima moguće lomljive posljedice (Lakoff i Johnson 1980: 28). Drugim riječima, djeluje metonimijski odnos (metonimijskim lancima) POSLJEDICA ZA UZROK, NEPROTOTIPNO PONAŠANJA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Navedeni primjer možemo shvatiti kao blaži oblik PSIHIČKE NESTABILNOSTI prema Lakoffovoj (1987a: 385) i Lakoffovoj i Kövecsesovoj (1987: 199) analizi metaforičnog jezičnog izraza eksplodirati i analizi našeg primjera (1). Drugim riječima, eksplodiranje ima veće posljedice za okolinu od pucanja.

U sljedećem primjeru djeluje ista metafora UM JE LOMLJIV PREDMET, no u ovome se slučaju UM konceptualizira kao film, odnosno kao filmska vrpca.

- (28) *Umjesto da financira novi Neugebauerov autorski strip, Kauka otvara fiktivnu tvrtku u Vaduzu i preko nje pere novac pa mom ocu doslovno **puca film**. Došavši jednog dana na posao smračilo mu se pred očima. Svom je snagom udario nogom o radni stol, a zatim hladnokrvno definitivno išetao iz redakcije.* (HNK)

Djeluju isti metonimijski odnosi POSLJEDICA ZA UZROK, NEPROTOTIPNO PONAŠANJA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Motivacija za odabir FILMA, odnosno FILMSKE VRPCE jest osjetljivost filmske vrpce: lako puca.

Za kategoriju PUCANJA možemo reći da pokazuje veće znakove PSIHIČKE NESTABILNOSTI jer postoje posljedice za okolinu od kategorije UDARANJA koju ćemo analizirati u nastavku.

4.3.2.2. UDARANJE. U svim primjera ove kategorije djeluje metafora UM JE STROJ. Za kategoriju UDARANJA možemo reći da je OŠTEĆENJE, KVAR manji nego kod PUCANJA. Drugim riječima, razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI osobe je slabija. Navedeno objašnjavamo time da kada udarimo stroj, njegovo oštećenje nije veliko,

stroj može funkcionirati, dok kod pucanja dijela stroja možemo pretpostaviti, u većini slučajeva, da stroj ne funkcionira. Dakle, udarena osoba pokazuje lakše znakove PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Iako nije izričito naznačeno možemo pretpostaviti da se konceptualizacija odnosi na udaranje osobe u glavu jer se u kulturi zapadne tradicije smatra da je PSIHIČKA STABILNOST u GLAVI.

- (29) *U tim filmovima nema popularnih rekvizita koji nas najčešće uvjeravaju da je riječ o današnjem - nema tučnjave, pucnjave, jurnjave automobila, psovki, **ćaknutih** ljudi, vrlo je malo i seksa, nema likova iz bilo kojih začudnih društvenih skupina.* (HNK)
- (30) *Za pjesnika, slikara i kritičara Franca Verdija (1934.) tako kaže da je toliko „otkvačen“ i „**trknut**“ da mu nema premca među njegovim prijateljima.* (HNK)
- (31) *Ne znam jeste li primijetili, ali grad je ovih dana pun poremećenih, **udarenih**, onih kojima nisu svi doma. I prije je bilo onih koji nisu dobre glave.* (HNK)

U sljedećem primjeru pojavljuje se ista konceptualizacija s tim da se točno određuje koji je dio stroja, odnosno tijela osobe udaren/oštećen: glava koja se, kulturno, smatra najvažnijim dijelom u kojemu se nalazi ZNANJE/RAZUM/PSIHIČKA STABILNOST. Ako oštetimo najvažniji dio, osoba će pokazivati veći stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

- (32) *Jer, kad ravnateljica Caritasova doma takvu djecu nazove nemogućom i čak podivljalom, a drugi ravnatelj slične državne institucije takvu djecu zove **udarenim u glavu**, onda to nije problem tih ravnatelja, već problem onih koji ih postavljaju i koji ih moraju nadzirati.* (HNK)

U hrvatskom se jeziku pojavljuje tendencija točnog određivanja sredstva kojim se oštećuje stroj, odnosno osoba:

- (33) (...) *... mogu skužiti radi li primjerno obrazovani Schwartz svjesno od sebe ridikula kako bi na taj način svratio pozornost javnosti na sebe ili je, kako se to narodski kaže, istinski **udaren mokrom krpom po glavi**?* (HNK)
- (34) (...) *eto, uskratio sam sebi Veroniku, a na ono na što sam se pripremao i zbog čega sam se sinoć i jutros odrekao svojih putenih zadovoljstava, tih dragih no ipak samo pomoćnih sredstava da bi se dalje živjelo, i prihvatio uskraćenje, odjednom se posve raspalo, rasplinulo, a ujedno znam, prava promjena nije izvršena i ništa nije riješeno, nisam tako naivan i lud, **udaren mokrom čarapom** po glavi da bih pomislio kako će moj istup na sjed-*

nici provesti ili pospješiti rješenje, oboriti loše razloge, nadoknaditi propušteno ili ono što se godinama uništavalo, i da bih se sada kada uopće više i ne treba govoriti o garažama ili o zloupotrebi nekih značajnih i inače nepogrešivih drugova (...). (HJR)

U oba se primjera, kao i u prethodnima, javlja metafora UM JE STROJ pri čemu se GLAVA konceptualizira kao najvažniji dio stroja u kojemu se nalazi PSIHIČKA STABILNOST. U ovim se primjerima točno navodi koje je sredstvo udaranja: mokra krpa i mokra čarapa. Motivacija za odabir mokre krpe i čarape kao sredstva udaranja može biti što su navedena sredstva nedovoljno snažna da ozbiljno naude osobi, a s druge strane dovoljno snažna da nanesu određenu štetu, u većoj mjeri od suhe čarape ili krpe.

U sljedećem primjeru imamo udaranje ostvareno metaforičnim jezičnim izrazom *munjen* iz kojeg proizlazi da je osoba udarena munjom:

- (35) *Lijepo sam te upisao na tečaj za prekvalifikaciju. Jesi li bio u Radničkom sveučilištu ili te boli i za to? „Detektiv, ti si sto posto **munjen!**“ nije se dao Pako. (HJR)*

Kod stroja koji je udaren munjom nastupilo je veće oštećenje budući da je udar munje opasan, kako za strojeve tako i ljude. Udar munje može dovesti do potpunog prestanka funkcioniranja što se konceptualizira kao veći stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

Možemo pretpostaviti da je sljedeći metaforični jezični izraz *prolupao* nastao kao posljedica konceptualiziranja neprestanog lupanja koje je dovelo do „prolupavanja“. Navedeno možemo konceptualizirati kao veći stupanj oštećenja stroja pri čemu je stroj razbijen i rasuo se okolo na mnoštvo dijelova. Iz navedenog proizlazi konceptualizacija većeg stupnja PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

- (36) *Priča je, dakako, dobro poznata, da ne kažem - klasična. Dođe muž kući pijan, a i inače je pomalo **prolupao** u časnoj borbi protiv četnika, i počne iz čista mira šakama komunicirati sa svojom životnom družicom te se ona, braneći se od napadača, dograbi kuhinjskog noža na koji se on u nasrtaju nabode. (HJR)*

4.3.2.3. RASTAVLJENOST

- (37) *U duetu s neposrednim i pomalo **otkačenim** Tvrtkom Jurićem, likom iz predstave koji izaziva niz peripetija otkrivajući pogriješku u sustavu, te oholim Velikim šefom u interpretaciji Dražena Šivaka i prevažnom šeficom koju igra Ivana Krizmanić, Olga Pakalović zasigurno ostaje domi-*

nantan lik predstave, a njezina pojava izaziva zadovoljan smijeh publike.
(HNK)

U ovome je primjeru razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI relativno mala. Mogli bismo osobu konceptualizirati i kao ekscentričnu ili čudnu, ali prema prethodno navedenim postavkama svaki otklon od kulturno određenog prototipnog ponašanja možemo smatrati devijantnim.

Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz može biti konceptualiziranje TIJELA kao STROJA pri čemu se osoba konceptualizira kao dio koji je odvojen od cjeline i zbog toga ne funkcionira normalno, u kvaru je. Druga je moguća motivacija shema CJELOVITOSTI (Johnson 1987, Croft i Cruse 2004: 45) pri čemu se cjelovitost konceptualizira kao kulturno poželjno, a nešto što nije dio cjeline, nešto što se otkačilo, devijacija. Definicija je leksema otkačen kao onaj koji ima neobične nazore i koji je originalan. Iz navedenog možemo zaključiti da djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

(38) *Maja Šuput je na nastup na 23. Karlovačkim danima piva došla u pratnji Modnog mačka, koji se na koncertu pokazao njezinim najvećim obožavateljem. Marko je za vrijeme Majinog koncerta doslovno „odlijepio“ i pokazao jednu svoju stranu koju stvarno rijetko imamo priliku vidjeti.*²⁶

Smatramo da je motivacija za navedeni metaforični jezični izraz ista kao i u prethodnom primjeru te da je razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI isto tako niska. Navedeno proizlazi iz konceptualizacije „odljepljivanja“ pri čemu se nešto što se odlijepilo može lako zalijepiti te ne postoje posljedice za okolinu (makar ne u velikoj mjeri).

4.3.2.4. PADANJE

(39) *No, moram biti pošten i reći da je prije njega Mate Granić osobno bio angažiran na priključenju Hrvatske europskim integracijama. A, što se tiče najneuspješnijeg ministra, što god kažem- neće ispasti dobro. Pašalić je pao s Marsa.* (HJR)

Znanje o padanju bilo čega, predmeta ili osobe, podrazumijeva gotovo u svim slučajevima neku vrstu oštećenja. Navedeni metaforični jezični izraz upućuje na visok stupanj oštećenja, kvara budući da je padanje s velike visine, planete Marsa. Motivacija za odabir Marsa kao planeta kojim se konceptualizira daljina i „mističnost“

²⁶ <http://dnevnik.hr/showbizz/paparazzi/modni-macak-odlijepio-na-koncertu-maje-suput.html>.

možemo iz današnje perspektive tražiti u povijesti. Naime, danas je Mars planet koji se najčešće istražuje i o kojemu imamo najviše saznanja, no u prošlosti se Mars smatrao izrazito dalekim planetom, smatralo se da je to planet koji bi se trebao najviše istražiti. To je četvrti po redu planet od Sunca i slijedi nakon Zemlje. I danas se smatra da je na njemu moguć život zbog uvjeta koji na njemu djeluju, no možemo pretpostaviti da je odabir Marsa, a ne nekog drugog planeta iz razloga što je Mars nakon Zemlje u poretku od Sunca pa možemo zamisliti da netko pada s Marsa na Zemlju. Drugim riječima, budući da je dužina pada velika, osoba se mogla izuzetno ozlijediti iz čega proizlazi da je konceptualizacija stupnja PSIHIČKE NESTABILNOSTI velika. Konceptualizacija se ozljede odnosi na glavu iako nigdje nije izričito rečeno jer se smatra da se u glavi nalazi PSIHIČKA (NE)STABILNOST.

U hrvatskom jeziku postoji i metaforični jezični izraz *pasti s kruške* koji konceptualizira manji stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI od *pasti s Marsa*. Za navedeni izraz potvrdu smo našli pretragom tražilice google:

(40) *Bandić: Mislite li da sam ja s kruške pao?*²⁷

Iako se kruška u kršćanskoj tradiciji povezuje s Isusom i ima pozitivne konotacije u narodnim je vjerovanjima kruška obilježena kao loše, nesretno drvo, jer se pod njom i na njoj skupljaju vještice, demoni i zmajevi (Vinšćak 2002: 110). Moguća je motivacija da osoba koja padne s takvoga drveta ima dodatne negativne konotacije. Druga je moguća motivacija za odabir kruške, a ne nekog drugog drveta, povezanost ljudi hrvatskog govornog područja s kruškom pa je odabir pao upravo na krušku iz navedenog razloga. U ovome bi slučaju negativna konotacija proizlazila iz padanja (općenitog), odnosno posljedica padanja.

4.4. ŽIVOTINJA

(41) *Neslužbeno doznajemo da je pokojni Ladislav često napadao i tukao supugu, a nesretna žena nije zvala policiju zbog straha da će je **podivljali** suprug ubiti. Njihov prvi susjed Marko, kad je čuo da se puca iz puške, izašao je u dvorište svoje kuće. (HNK)*

(42) *„Nakon što me netko udario palicom po glavi ja sam poludio i **pobjesnio**, uzeo sam nož, a ne sjećam se da sam koga udario njime“, rekao je u obrani optuženi Josip Bedek. (HNK)*

²⁷ <http://www.index.hr/vijesti/clanak/bandic-mislite-li-da-sam-ja-s-kruske-pao/386963.aspx>.

U oba navedena primjera djeluje metafora LJUTITO PONAŠANJE JE AGRESIVNO PONAŠANJE ŽIVOTINJA (engl. ANGRY BEHAVIOUR IS AGGRESSIVE ANIMAL BEHAVIOUR). (Kövecses 2000: 21). Ljutnja (emocija) kao uzrok dovodi do ponašanja osobe koja se ponaša poput životinje iz divljine, odnosno poput životinje koja nije pripitomljena (kaotično, možemo reći agresivnije). Navedeni je opis prva definicija na HJP. Na temelju toga mogli bismo zaključiti da je podivljalo ponašanje vezano uz životinje. Jedna je od definicija leksema *divlji* onaj koji je izvan pravila. Iz navedenog možemo zaključiti da djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

U sljedećem primjeru djeluje metonimijski odnos POSLJEDICA (BIJES) ZA UZROK (PSIHIČKU NESTABILNOST). Jedna je od definicija *bijesa* pretjerano izražavanje prohtjeva na temelju čega možemo zaključiti da se navedeno odnosi na NEPROTOTIPNO PONAŠANJE. Sljedeća definicija upućuje da je zastarjelo značenje leksema *bijes* jedan oblik naglog duševnog oboljenja što pridonosi da se (previše) emocija (u ovome slučaju bijes/ljutnja) smatra bolešću, odnosno devijacijom, neprototipnim. Sljedeća je definicija iz slavenske mitologije: zao duh. Navedeno bismo mogli povezati da se emocija (bijes) smatra nečim lošim, mogli bismo reći da je osobu i „zauzeo“ zao duh/bijes pa se osoba iz tog razloga ponaša na takav način. Navedeni smo primjer stavili u kategoriju ŽIVOTINJA jer se prva definicija leksema bijesan odnosi na ŽIVOTINJE: zaražen bolešću bjesnila (bijesan pas).

Sljedeću kategoriju smo oblikovali prema, možemo reći, istaknutijoj povezanosti čovjeka s uzrocima i posljedicama PSIHIČKE NESTABILNOSTI (u odnosu na ostale primjere u našem radu). Oblikovali smo i posebnu kategoriju MEDICINSKA STANJA ČOVJEKA s obzirom da se brojni primjeri upravo odnose na navedeno.

4.5. ČOVJEK

- (43) *Glava velike obitelji, Elias potpuno pomahnita u strahu od Božje kazne te počinje graditi crkvu, no postaje gluh i slijep za stvarnost i vlastitu ludost koja oko njega nemilosrdno kosi njegove potomke.* (HNK)

Etimologija je leksema *pomahnitati*: po + mahnit. Leksem *mahnit* nastao je ukrštanjem turske riječi *muannit* i *mâh*, *mahati*. Nadalje, definicija je leksema *mahati* sljedeća: izvoditi rukom lagane i ravnomjerne pokrete (u znak pozdrava i sl.), ali i izvoditi snažne pokrete rukom. Navedeno možemo povezati s PONAŠANJEM koje je POSLJEDICA PSIHIČKE NESTABILNOSTI koje se manifestira kaotičnim mahanjem ruku osobe. Djeluje metafora EMOCIONALNI POREMEĆAJ JE FIZIČKI POREMEĆAJ (engl. EMOTIONAL DISTURBANCE IS PHYSICAL DISTURBANCE (Kövecses 1990: 167). LZMK

definira *mahnitanje* kao snažni nemir i uzbuđenje kod nekih duševnih bolesti, uz pojavu agresivnosti te navodi da je *mahnitanje* zastarjeli izraz za psihoze. Na temelju navedenog možemo zaključiti da je izraz nastao promatranjem ponašanja psihički oboljelih osoba. U kulturi zapadne tradicije prototipno ponašanje psihički stabilne osobe je smireno i bez previše gestikuliranja. U ovome primjeru djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

(44) *Nitko ne zna što će biti sljedeće meta **sumanutih** terorista.* (HNK)

Etimologija je navedenog leksema sljedeća: *su + mana*. Mana je nedostatak, pogreška, neispravnost. Navedeno možemo protumačiti na sljedeći način: mana kao otklon od kulturno PROTOTIPNOG ponašanja koje se manifestira kao PSIHIČKA NESTABILNOST. Osobe koje imaju nekakvu vrstu mane ponašaju se drugačije od ostalih članova određene zajednice. Pri konceptualizaciji metaforičnog jezičnog izraza sumanut javljaju se slike osobe kaotičnog ponašanja: mahanje rukama, nekontrolirano kretanje i sl., poput prethodnog primjera, no etimologija leksema ne upućuje na navedeno. Možemo reći da i u ovom primjeru djeluje metafora EMOCIONALNI POREMEĆAJ JE FIZIČKI POREMEĆAJ. Moguća je motivacija izraza sumanut dijakronijska – prema *mana* – a zbog sličnosti korijena riječi dvaju leksema sinkronijskom se govorniku javljaju slike vezane uz prethodni primjer. Isto kao u prethodnom primjeru djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

(45) *Uhvatila se mišice na njegovoj ruci i bespomoćno je stisnula, prigušujući potrebu da izađe na prvoj stanici. Iz stražnjeg dijela autobusa, kamo nije niti željela okrenuti glavu, dopirao je glasan razgovor. „Ti si jednostavno **neprilagođen**. To je pitanje odnosa prema svijetu. Osobe poput tebe trebalo bi naučiti pameti. Zato postaješ problem.“* (IHJ)

Definicija leksema *prilagođen* jest učiniti da što odgovara sredini i prilikama u kojima se nalazi. Na temelju navedenoga možemo reći da djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Razina je PSIHIČKE NESTABILNOSTI niska jer ne postoje posljedice za okolinu. Leksem *prilagođen* nastao je od leksema *prilagoditi* čija je etimologija: *pri + lagan*. *Laganost* možemo povezati s iskustvom/primarnim metaforama pri čemu se nešto što je lako konceptualizira kao DOBRO, odnosno ima pozitivne konotacije, a nešto što nije lagano (neprilagođeno) ima negativne konotacije.

(46) *Njezina majka priređivala je orahove prutiće: uzalud bijahu sve upute koje je drugima davala, slatkiš na kraju nije ni sličio na mamin. Znala je da svatko ima neku čudnu crtu, svatko je **na svoju ruku**: zubarovica jede ma-*

slac bez kruha. Liječnik hoda po kući u kupaćem ruhu i sluša glazbu na galvanske članke. (IHJ)

Navedenim metaforičnim jezičnim izrazom konceptualizira se niska razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Osobu doživljavamo kao da se ponaša na specifičan, drugačiji način. Drugim riječima, možemo protumačiti kao otklon od kulturom određenog PROTOTIPNOG PONAŠANJA. Navedeno možemo povezati s činjenicom sa je metaforični jezični izraz ostvaren dijelom tijela koji nije, kao u dosadašnjim primjerima, povezan s glavom (kao središtem razuma, ali i bitnijem dijelom tijela), nego s rukom. Djeluje metonimijski odnos DIO TIJELA ZA (NAČIN) FUNKCIONIRANJA. Ruka je dio tijela kojim manipuliramo predmete. Možemo reći da je način na kojim manipuliramo predmetima jednak za sve ljude. Osobe koje to rade na svoju ruku, dakle, drugačije od ostalih, možemo smatrati neprototipnim (ponašanjem). I u ovome slučaju djeluje metonimijski odnos NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST.

Sljedeća se kategorija odnosi na medicinska stanja čovjeka, odnosno na medicinska stanja vezana uz terminologiju koja se koristi u psihologiji/psihijatriji.

4.5.1. ČOVJEK (MEDICINSKA STANJA)

(47) *Barišić tuži Olujića za klevetu jer je u emisiji Latinica gdje je prikazan dokumentarni film „Oluja nad krajinom“ za tužitelja Barišića izjavio da je lud i psihijatrijski slučaj. (IHJ)*

Definicija riječi psihijatrija jest medicinsko-psihološka znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem, liječenjem i sprečavanjem psihičkih abnormalnosti i duševnih bolesti te rehabilitacijom i zaštitom duševnog zdravlja. Navedeno nas upućuje na ozbiljno stanje kao i na visoku razinu PSIHIČKE NESTABILNOSTI. U metaforičnom se jezičnom izrazu upućuje na osobu koja se ponaša poput psihički bolesne osobe. Možemo pretpostaviti da se radi o istaknutim svojstvima, odnosno ponašanju osobe koja je karakteristična za bolesnike s psihičkim poremećajima te da se radi samo o nekim svojstvima određene psihičke bolesti (ili onoga kako mi to doživljavamo). Drugim riječima, u ciljnoj se domeni aktivira poddomena PONAŠANJA. Iz (konteksta) primjera ne možemo zaključiti o kakvom se ponašanju radi, no možemo zaključiti da se radi o ponašanju koje je izrazito devijantno, odnosno NEPROTOTIPNO. U sljedećem se primjeru psihički nestabilna osoba konceptualizira izrazom koji, isto tako, upućuje na ozbiljne psihičke poremećaje, odnosno na visoku razinu PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

- (48) *Igrače su proglašavali psihopatima, bolesnournima. Govorilo se da je s njima nemoguće raditi. To je za mene bio izazov, cijeli život sam bio na strani Davida protiv Golijata.* (HNK)

Psihopat je osoba asocijalna ponašanja, neprilagodljiva, sklona kriminalu, često i opasna za društvo. Sam nas metaforični jezični izraz upućuje na izuzetno visok stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI jer se navodi i posljedica asocijalnog ponašanja, opasnost za okolinu. Etimologija je riječi psiho + patija. Drugi dio riječi označava trpljenje, bol, osjećanje, što je u skladu s našim pretpostavka: osjećaji, odnosno njihova bol dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Na navedeno nas upućuje i sljedeći primjer:

- (49) *Spominje se sudbina jednog dječaka kojeg je ubila duševno bolesna skrbnica, a da nitko ne može objasniti kako je umobolna žena uopće mogla postati skrbnicom niti je za to itko odgovarao.* (IHJ)

U ovome primjeru imamo „bolest duše“ kojim se konceptualizira PSIHIČKA NESTABILNOST. Etimologija leksema *duševno* dolazi od leksema *duša* koja se definira kao ukupnost čovjekovih osjećaja, svijesti i karakternih osobina. Iz navedenog se pokazuje da je duša, između ostalog, ukupnost emocija, čija se bolest konceptualizira kao PSIHIČKA NESTABILNOST. Duša se u kulturi zapadne tradicije nalazi u području prsa. U ovome se slučaju konceptualizacija PSIHIČKE (NE)STABILNOSTI, za razliku od većine ostalih primjera u ovome radu, ne nalazi u GLAVI. U sljedećem se primjeru *bolesna* se osoba konceptualizira kao PSIHIČKI NESTABILNA:

- (50) *Posebno je istaknuo da Violeti sve oprašta, naglasivši kako njegova kći nije nikakav kriminalac već samo jedna teško bolesna osoba.* (IHJ)

Možemo pretpostaviti da se radi o duševno bolesnoj osobi, odnosno o psihički nestabilnoj osobi, što se potvrđuje i definicijom leksema *bolestan*: onaj komu je zdravlje narušeno. Dakle, možemo zaključiti da se navedeno odnosi i na narušeno psihičko zdravlje. Možemo reći da je navedeni metaforični jezični izraz nastao elipsom prethodnog primjera: *duševno bolestan*. Čini se da, zbog izostavljanja specificiranja lokacije bolesti (duša), izraz iskazuje manji stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Druga je definicija leksema *bolest* onaj koji trpi od pretjeranih ili neostvarenih želja, što može ukazivati na nekakvu vrstu NEPROTOTIPNOG ponašanja.

- (51) *Neka su umirala od slučajnih povreda no bilo je i slučajeva nasilja skrbnika nad djecom i sedam ubojstava djece u uličnom nasilju. Spominje se sudbina jednog dječaka kojeg je ubila duševno bolesna skrbnica a da nitko ne može objasniti kako je umobolna žena uopće mogla postati skrbnica*

com niti je za to itko odgovarao. (HJR)

Navedeni primjer ukazuje na izrazito visok stupanj PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Drugim riječima, označava osobu koja je klinički psihički nestabilna, na što upućuje i etimologija riječi: onaj koji je duševno bolestan. Konceptualizacija PSIHIČKE NESTABILNOSTI proizlazi iz konceptualizacije UMA kao središta PSIHIČKE STABILNOSTI. Iz iskustva znamo da kada nas boli neki dio tijela tada ne možemo funkcionirati „normalno“, odnosno postoji odmak od kulturno prototipnog ponašanja. Ponašamo se drugačije nego kad smo zdravi što se potvrđuje i orijentacijskom metaforom BOLEST JE DOLJE (Lakoff i Johnson 1980: 15). Iz navedenog proizlazi da bol uma dovodi do PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

U sljedećem se primjeru metaforičnim jezičnim izrazom ukazuje na psihičku bolest:

(52) *Rođeni otac nije sa mnom tri dana razgovarao. Svašta mi se spočitava, naziva me se **manijakom**, psihopatom. (HNK)*

Definicije navedenog izraza su sljedeće: onaj koji pati od manije, kao prvo značenje, te preneseno kao onaj koji pretjerano izražava sklonost prema nečemu. Definicija doslovnog značenja upućuje na psihičku bolest te možemo pretpostaviti da se u metaforičnom jezičnom izrazu aktivira određena istaknuta svojstva navedene bolesti. Drugim riječima aktivira se poddomena PONAŠANJA. Definicija prenesenog značenja upućuje na NEPROTOTIPNO PONAŠANJE, odnosno na aktivaciju metonimijskog odnosa NEPROTOTIPNO PONAŠANJE (SPECIFIČNO ZA BOLEST) ZA PSIHIČKU NESTABILNOST. Navedeni metaforični jezični izraz upućuje na visoku razinu PSIHIČKE NESTABILNOSTI. U sljedećem se primjeru isto tako pokazuje visoka razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

(53) *Zato što mu je dojadilo da, kad izgube utakmicu, idu kući pjevajući! Sjećam se kako je Dražen **šizio** kad smo izgubili od „Dream Teama“. On je doista mislio da i njih moramo. (HNK)*

Etimologija je riječi prema shizofreniji čija je definicija sljedeća: duševna bolest koju karakterizira rascjep ličnosti s teškim poremećajima emotivnog života, gubitkom osjećaja za realnost, halucinacijama i bizarnim, često regresivnim ponašanjem. Možemo reći da navedeni metaforični jezični izraz ukazuje na niži stupanj psihičke nestabilnosti od očekivanog, s obzirom na etimologiju riječi (u odnosu na primjer na izraz *psihopat*). Možemo pretpostaviti da aktiviraju blaža svojstva, odnosno blaže posljedice PONAŠANJA shizofrene osobe. U sljedećem se primjeru javlja nešto drugačija konceptualizacija PSIHIČKI NESTABILNE osobe:

- (54) *Većina je igrača spremna trčati do iznemoglosti, ali kada na red dođe nešto što treba naučiti čestim ponavljanjem, izmiču mi iz ruku, poglavito Rapaić. No, on je slučaj za sebe, kojeg valja tolerirati takvim kakav jest.* (IHJ)

Definicija leksema *slučaj* jest pojava, pojedinačno iskazivanje, ostvarivanje ili očitovanje čega (slučaj zaraze; slučaj prijeloma noge). Sama nas definicija (pojedinačno iskazivanje) upućuje na izdvajanje, odnosno na ono što bismo mogli nazvati NE-PROTOTIPNIM. Opisi u zagradi dodatno upućuju na poveznicu leksema s medicinskim stanjima, na čemu smo i temeljili kategorizaciju navedenog metaforičnog jezičnog izraza u kategoriju MEDICINSKA STANJA. Navedeni metaforični jezični izraz upućuje na nižu razinu PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

Na temelju analiziranih primjera iz kategorije MEDICINSKA STANJA možemo zaključiti da se uzrok PSIHIČKIH NESTABILNOSTI dovodi u vezu sa stvarnim (i ozbiljnim) psihičkim poremećajima. Na temelju njihovih definicija možemo reći da se odnose na način „nošenja“ s emocijama.

U nastavku ćemo analizirati primjere koji se odnose na kategoriju ŽIVCA. I u ovim se primjerima (kao i za primjere duševno bolesna i bolesna) lokacija PSIHIČKE (NE)STABILNOSTI ne nalazi u GLAVI (niti DUŠI kao u maloprije navedenim primjerima), nego, možemo reći, po cijelom tijelu jer je živčani sustav razgranat i prožima cijelo tijelo. Živac je vlaknast organ u ljudskom i životinjskom tijelu koji prenosi voljne i nevoljne osjete. Iz navedenog proizlazi konceptualizacija živca kao jednog od najvažnijih organa u tijelu. Živac je jedan od najosjetljivijih organa, što se potvrđuje i brojnim izrazima: taknuti u živac u značenju pogoditi u najosjetljivije mjesto, imati živce u značenju vladati sobom itd. U svim se primjerima konceptualizacija ŽIVCA ističe njegova reakcija. Drugim riječima, djeluje metonimijski odnos POSLJEDICA (REAKCIJA ŽIVCA) ZA UZORK, što se vidi i iz sljedećih primjera:

- (55) *Od mana, sve donedavno bio sam pretjerani živac, a i danas bih želio popraviti servis.* (HNK)
- (56) *Postignuti pogodak popravio je raspoloženje na španjolskoj klupi, ali živčani Aragonces tražio je od svojih igrača još jači pritisak na grčki gol.* (IHJ)

Definicija je leksema *živčan* jest 'koji čine živci, koji se odnosi na živce, koji je od živaca' što možemo protumačiti kao skupinu mnoštvo živaca na jednom mjestu. Manipulacija živaca, kao i u prethodnom primjeru, dovodi do reakcije živaca. U ovome slučaju možemo govoriti o višoj razini PSIHIČKE NESTABILNOSTI u odnosu na prethodni primjer zbog konceptualizacije (veće)skupine živaca na jednom mjes-

tu.

Sljedeći nas metaforični jezični izraz upućuje na važnost „imanja“ živaca (što se potvrđuje i izrazom *imati živce* u značenju vladati sobom):

- (57) *Nisam smio izgubiti živce, ali ipak jesam. Naravno, od toga nije bilo nikakve koristi. Kada smo ustali od stola, diplomatova supruga, uljudna i tiha dama koja nas je umirivala, upitala me je: „Recite mi, zašto se pakistanski narod ne riješi Zije, znate već, na uobičajen način?“ (IHJ)*

Za osobu koja je izgubila živca možemo reći da je izgubila sposobnost vladanja sobom iz čega proizlazi NEPROTOTIPNO PONAŠANJE osobe. U sljedećem primjeru konceptualizira se *lomljenje živaca* (nefunkcioniranje živca iz izvorne domene), što možemo reći, nije svojstvo doslovnog značenja, iz čega proizlazi moguća veća razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

- (58) *Ti mladići svojim potezima i pogodcima prvo vam izmame uzdahe, zatim vas dovedu do **sloma živaca** i na kraju, kao šlag na tortu, upišu tri boda. (HNK)*

Dodatna motivacija veće razine psihičke nestabilnosti proizlazi i iz posljedica lomljenja (veće posljedice). Čini se da je razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI veća u odnosu na sljedeći primjer:

- (59) *Obično ne tražim pomoć za ovakve stvari nego se volim sam pomučiti dok ne skužim rješenje, ali sad sam stvarno **ispalio na živce**, ne znam više što bih - ljudi pomagajte.*²⁸

Kao prvu definiciju glagola ispaliti HJP navodi izbaciti zrno ili sačmu iz vatrenog oružja, a kao drugu izvesti što paljenjem. Navedene nas definicije upućuju na drugačiju konceptualizaciju navedenog metaforičnog jezičnog izraza. Etimologija riječi jest iz + paliti na temelju čega bismo mogli zaključiti da je motivacija *paljenje živaca* što dovodi do njihovog nestajanja. možemo reći da je razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI veća od *izgubiti živce*, jer se ovdje naglašava proces nestajanja (paljenje) i to bolnim sredstvom (vatrom). Druga je moguća motivacija ispaljivanje sačme iz vatrenog oružja na što nas navodi da ispaljivanje nečega isto ima opasne posljedice za okolinu. Sljedeći primjer ukazuje na manju razinu PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

- (60) *Malo sam **bolestan na živce** pa ne mogu dugo biti na jednom mjestu tako da uvijek tražim što ću raditi. To mi je obiteljska crta. Dijete sam radišnih*

²⁸ <http://hr.rec.glazba.gitare.narkive.com/YRBSJu8I/pomoc-molim-zujanje-debljih-novih-zica>.

ljudi i sam sam radišan te ni po čemu ne odgovaram slici umjetnika koju neki ljudi imaju. (IHJ)

Možemo reći da je u ovome primjeru razina PSIHIČKE NESTABILNOSTI niža u odnosu na ostale analizirane primjere vezane uz leksem bolest (duševno bolesna, bolesna)

Iako je živčani sustav razgranat po cijelom tijelu pa tako i u glavi, konceptualizacija PSIHIČKE NESTABILNOSTI kategorijom ŽIVCA ne temelji se na „stavljanju“ u središte GLAVE kao lokacije, kao u mnogim dosadašnjim primjerima u ovome radu, nego na svojstvu OSJETLJIVOSTI ŽIVCA odnosno POSLJEDICAMA. Dodatna je moguća motivacija i povezanost živaca koji se nalaze po cijelom tijelu pri čemu se konceptualizira razgranatost živaca, odnosno njihova „količina“.

5. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio istražiti na koji se način konceptualizira PSIHIČKA NESTABILNOST u hrvatskome jeziku. Pokazalo se da je u konceptualizaciji PSIHIČKE NESTABILNOSTI izuzetno važna lokacija i držanje emocija pod kontrolom. Drugim riječima, važno je mjesto koje se kulturno smatra središtem PSIHIČKE STABILNOSTI: GLAVA, u kojoj se nalazi RAZUM i ZNANJE/INTELIGENCIJA. Od 60 analiziranih metaforičnih jezičnih izraza pokazalo se da 40 izraza ima konceptualizaciju PSIHIČKE (NE)STABILNOSTI U GLAVI. Ostale kategorije su SPREMNIK, i TIJELO (TIJELO na podređenoj razini kategorizacije u odnosu na SPREMNIK). Kategoriju TIJELA kao lokacije nestabilnosti podijelili smo u potkategorije s obzirom na to gdje smo smatrali da se specifikuje lokacija nestabilnosti. Izdvojili smo i posebnu kategoriju NEODREĐENO jer smatramo da nismo mogli s istom sigurnošću/očitošću/načinima analize, kao u ostalim primjerima, utvrditi lokaciju nestabilnosti (iako bismo prema ostalim navedenim primjerima mogli prosuđivati koja je točna lokacija).

Stupnjeve smo PSIHIČKE NESTABILNOSTI određivali prema posljedicama opasnosti za sebe i okolinu. Pokazalo se da najveće razine nestabilnosti proizlaze iz kategorije (MEDICINSKA STANJA) ČOVJEKA, što je, možemo reći, očekivano s obzirom da se konceptualizacija psihičke nestabilnosti opisuje stvarnim psihičkim problemima (terminologijom) i najočitiji prikaz nečije nestabilnosti vidimo nečijim ponašanjem (što je temelj u motivaciji u našoj oblikovanoj kategoriji ČOVJEK). Pokazalo se da su najniži stupnjevi psihičke nestabilnosti iz kategorije (NECJELOVITOSTI) OŠTEĆENJA i to potkategorije NEDOSTAJANJA: KUĆA i VATRA, te potkategorije KVARA: UDARANJE. Iz navedenog proizlazi da necjelovitosti, odnosno oštećenja ne dovode do većih nefunkcionalnosti.

Važnom se pokazala i kategorija NERAVNOTEŽE (NERAVNOTEŽA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST), bilo da je riječ o NERAVNOTEŽI intelektualnog dijela karaktera koji povezujemo s RAZUMOM i ZNANJEM u GLAVI ili drugih dijelova osobnosti koji uključuju i emocije, isto kao i NEPROTOTIPNO PONAŠANJE (NEPROTOTIPNO PONAŠANJE ZA PSIHIČKU NESTABILNOST), odnosno ono što kulturno smatramo neprototipnim ponašanjem.

Možemo reći da se PSIHIČKA STABILNOST u hrvatskom jeziku konceptualizira kao ZNANJE i RAZUM, koje se nalazi u UMU (GLAVI), te kao EMOCIONALNA RAVNOTEŽA (prema Johnson 1987) koja se očituje PROTOTIPNIM PONAŠANJEM. Zanimljivo bi bilo istražiti na koji se način konceptualizira PSIHIČKA NESTABILNOST u drugim jezicima te usporediti rezultate s hrvatskim jezikom. Analiza ovoga rada temelji se na 60 primjera što može biti temelj za daljnja istraživanja većeg broja primjera koji konceptualiziraju PSIHIČKU NESTABILNOST u hrvatskome jeziku da bismo dobili cjeloviti prikaz konceptualizacije PSIHIČKE NESTABILNOSTI.

Literatura

- Barcelona, Antonio. 2003a. Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: An update. U Dirven, René; Pörrings, Ralf (ur.), *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*, 207–279. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Barcelona, Antonio. 2003b. Metonymy in cognitive linguistics: An analysis and a few modest proposals. U Cuyckens, Hubert; Panther, Klaus-Uwe; Berg, Thomas (ur.), *Motivation in language: Studies in honour of Günter Radden*, 223–257. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Barcelona, Antonio. 2005. The multilevel operation of metonymy in grammar and discourse, with particular attention to metonymic chains. U Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco Jose; Peña Cervel, M. Sandra (ur.), *Cognitive linguistics: Internal dynamics and interdisciplinary interaction*, 313–353. Berlin: Mouton de Gruyter,.
- Belaj, Branimir; Tanacković Faletar, Goran. 2011. Cognitive foundations of emotion verbs complementation in Croatian. *Suvremena lingvistika* 37. 153–169.
- Benczes, Réka. 2002. The semantics of idioms: A cognitive linguistic approach. *The Even Yearbook* 5. 17–30.
- Beréndi, Márta; Csábi, Szilvia; Kövecses, Zoltán. 2008. Using conceptual metaphors and metonymies in vocabulary teaching. U Boers, Frank; Lindstromberg, Seth (ur.), *Cognitive linguistic approaches to teaching vocabulary and phraseology*, 65–101. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Clausner, Timothy C.; Croft, William. 1999. Domains and image schemas. *Cognitive linguistics* 10(1). 1–31.

- Coulter, Jeff. 1973. *Approaches to insanity: A philosophical and sociological study*. London: The Pitman Press.
- Croft, William; Cruse, Alan D. 2004. *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deignan, Alice. 2005. *Metaphor and corpus linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dirven, René. 2003. Metonymy and metaphor: Different mental strategies of conceptualisation. U Dirven, René; Pörings, Ralf (ur.), *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, 75–113. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Dirven, René; Wolf, Hans-Georg; Polzenhagen, Frank. 2007. Cognitive linguistics and cultural studies. U Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (ur.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, 1203–1222. Oxford: Oxford University Press.
- Ekman, Paul. 2003. *Emotions revealed: Recognizing faces and feelings to improve communication and emotional life*. New York: Henry Holt.
- Esenova, Orazgozel. 2009. Anger metaphors in the English language. Tissari, Heli (ur.), *Studies in variation, contacts and change in English 3: Approaches to Language and Cognition*. <http://www.helsinki.fi/varieng/series/volumes/03/esenova/>.
- Goatly, Andrew. 2005[1997]. *The Language of metaphors*. London: Routledge.
- Goossens, Louis. 2003[1990]. Metaphonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action [revised version]. U Dirven, René; Pörings, Ralf (ur.), *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*, 349–379. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Grady, Joseph. 1999. A typology of motivation for conceptual metaphor: Correlation vs. Resemblance. U Gibbs, Raymond; Steen, Gerard (ur.), *Metaphor in cognitive linguistics*, 79–100. Amsterdam: John Benjamins.
- Hampe, Beate. 2005. Image schemas in Cognitive Linguistics: Introduction. U Hampe, Beate; Grady, Joseph E. (ur.), *From perception to meaning: image schemas in cognitive linguistics*, 1–16. Berlin. Mouton de Gruyter.
- Hart, Bernard. 1925. *Psychology of insanity*. London: Cambridge University Press.
- Johnson, Mark. 1987. *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Evans, Vyvyan; Green, Melanie. 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kapetanović, Amir. 2013. Searching for hidden ancient containers in the Old Croatian language: the body and emotions as containers. *Suvremena lingvistika* 39. 127–143.
- Korkeamäki, Heidi. 2013. *Gallimaufry of nuts: A cognitive-semantic account of idiomatic expressions for MADNESS*. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94570/GRADU-1384246581.pdf?sequence=1>.
- Kövecses, Zoltán. 1986. *Metaphors of anger, pride, and love: A lexical approach to the structure of concepts*. Amsterdam: John Benjamins.

- Kövecses, Zoltán. 1990. *Emotion concepts*. New York: Springer-Verlag.
- Kövecses, Zoltán. 2004[2000]. *Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling*. Cambridge: Cambridge University Press – Editions de la Maison des Sciences de l'Homme Paris.
- Kövecses, Zoltán. 2002. *Metaphor: A practical introduction*. New York: Oxford University Press.
- Kövecses, Zoltán. 2005. *Metaphor in culture: Universality and variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Zoltán. 2015. *Where metaphors come from: Reconsidering context in metaphor*. Oxford: Oxford University Press.
- Laing, R. D. 1985. *Wisdom, madness, and folly: The making of a psychiatrist*. New York: McGraw-Hill.
- Lakoff, George. 1987a. *Women, fire and dangerous things*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George. 1987b. The death of dead metaphor. *Metaphor and Symbolic Activity* 2(2). 143–147.
- Lakoff, George. 1993. The contemporary theory of metaphor. U Ortony, Andrew (ur.), *Metaphor and thought*, 202–251. (2. izd.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George; Johnson, Mark. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, George; Johnson, Mark. 1999. *Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to Western thought*. New York: Basic Books.
- Lakoff, George; Kövecses, Zoltán. 1987. The cognitive model of anger inherent in American English. U Holland, Dorothy; Quinn, Naomi (ur.), *Cultural models in language and thought*, 195–221. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George; Turner, Mark. 1989. *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Panther, Klaus-Uwe. 2005. The role of conceptual metonymy in meaning construction. U Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco José; Peña Cervel, M. Sandra (ur.), *Cognitive linguistics internal dynamics and interdisciplinary interaction*, 353–387. Berlin: Mouton de Gruyter
- Panther, Klaus-Uwe; Thornburg, Linda L. 2004. The role of conceptual metonymy in meaning construction. *metaphorik.de* 06. 91–116. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journalpdf/06_2004_pantherthornburg.pdf.
- Perak, Benedikt. 2012. Razlike metonimijskog i metaforičkog opojmljavanja kategorija straha i ljubomore. U Stolac, Diana (ur.), *Riječki filološki dani*, 595–612. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. http://bib.irb.hr/datoteka/689881.57-RFD9_perak_razlike_metonimijskog_i_metaforickog-strah-ljubomora.pdf.

- Plutchik, Robert. 2000. *Emotions in the practice of psychotherapy: Clinical implications of affect theories*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Quinn, Naomi; Holland, Dorothy. 1987. Culture and cognition. U: Holland, Dorothy; Quinn, Naomi (ur.), *Cultural models in language and thought*, 3–40. Cambridge: Cambridge University Press.
- Radden, Günter. 2000. How metonymic are metaphors? U Barcelona, Antonio. (ur.), *Metaphor and metonymy at the crossroads*, 93–109. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ruiz de Mendoza Ibañez, Francisco José. 2000. The role of mappings and domains in understanding metonymy. U Barcelona, Antonio (ur.), *Metaphor and metonymy at the crossroads*, 109–133. Berlin: Mouton de Gruyter,
- Suarez, Rick; Mills, Roger C.; Stewart, Darlene. 1987. *Sanity, insanity, and common sense*. New York: Fawcett Columbine.
- Symington, Neville. 2001. *The spirit of sanity*. New York: H. Karnac (Books).
- Symington, Neville. 2002. *A pattern of madness*. New York: Karnac Book.
- Strickland, Bonnie. R. (ur.), 2000. *Gale encyclopedia of psychology* (2. izd.). Detroit: Gale Group.
- Tissari, Heli. 2010. English words for emotions and their metaphors. Allan, Kathryn; Tissari, Heli; Winters, Margaret E. (ur.), *Historical cognitive linguistics*, 298–329. Berlin: Walter de Gruyter.

Adresa autora:

E-mail: ivanacizmar@yahoo.com

THE CONCEPUALIZATION OF MENTAL INSTABILITY IN CROATIAN

The present paper examines the conceptualization of MENTAL INSTABILITY in Croatian within the (following) postulates of Cognitive Linguistics: metaphor, metonymy, image schemata and cultural models. Metaphorical linguistic expressions are divided into five main categories that are fundamental in the analysis of motivation. In the analyses particularly noteworthy is the HEAD category as the location of MENTAL (IN)STABILITY in the cultural model of Western tradition (Croatian language). The analysis highlights BALANCE image schemata, respectively metonymy IMBALANCE FOR MENTAL INSTABILITY as well as NON PROTOTYPICAL BEHAVIOUR FOR MENTAL INSTABILITY (as a result/effect of MENTAL INSTABILITY). The highest intensity of MENTAL INSTABILITY is shown by the metaphorical linguistic expressions from PEOPLE (HUMAN) category.

Key words: metaphor; metonymy; image schemata; cultural models; MENTAL INSTABILITY.

Dodatak:

Tablica 2: Kategorizacija prema lokaciji i intenzitetu PSIHIČKE NESTABILNOSTI

GLAVA: <i>psihijatrijski slučaj</i>	3	SPREMNIK:	
<i>psihopat</i>	3	<i>izvan sebe</i>	3
<i>manijak</i>	3	<i>biti na rubu</i>	2
<i>šiziti</i>	3	TIJELO (POSVUDA):	
<i>slučaj za sebe</i>	2	<i>eksplozirati</i>	3
<i>opaljen</i>	1	<i>pucati po šavovima</i>	2
<i>spržen</i>	1	TIJELO (ŽIVCI):	
<i>spaljen</i>	1	<i>živac</i>	2
<i>živi u svom svijetu</i>	1	<i>izgubiti živce</i>	2
<i>neuravnotežen</i>	2	<i>slom živaca</i>	3
<i>nestabilan</i>	2	<i>ispaliti na živce</i>	2
<i>poremećen</i>	2	<i>bolestan na živce</i>	2
<i>pomaknut</i>	2	<i>živčani</i>	2
<i>gubiti glavu</i>	2	TIJELO (PODRUČJE PRSA):	
<i>gubiti razum</i>	2	<i>duševno bolestan</i>	3
<i>nedostajati daska u glavi</i>	1	<i>bolestan</i>	3
<i>nisu sve kože na broju</i>	1	NEODREĐENO:	
<i>nisu svi doma</i>	1	<i>podivljati</i>	3
<i>nisu sve na broju</i>	1	<i>pobjesniti</i>	3
<i>puknuti</i>	2	<i>pomahnitat</i>	3
<i>puca film</i>	2	<i>sumanut</i>	3
<i>udaren</i>	1	<i>neprilagođen</i>	1
<i>ćaknut</i>	1	<i>na svoju ruku</i>	1
<i>trknut</i>	1	<i>odlijepo</i>	1
<i>udaren u glavu</i>	1	<i>otkačen</i>	1
<i>udaren mokrom krpom po glavi</i>	1		
<i>udaren mokrom čarapom po glavi</i>	1		
<i>munjen</i>	2		
<i>prolupao</i>	1		
<i>pasti s Marsa</i>	2		
<i>pasti s kruške</i>	2		
<i>nije čist</i>	2		
<i>zamračiti</i>	2		
<i>pada mrak na oči</i>	2		
<i>pomračenje uma</i>	2		
<i>neuračunljiv</i>	3		
<i>neubrojiv</i>	3		
<i>sići s uma</i>	3		
<i>malouman</i>	3		
<i>umobolan</i>	3		